

Jaarverslag

2018

Inhoud

Bestuursverslag	4-53	De organisatie	41-45
Inleiding	5	De organisatie	45-43
Voorwoord	6-7	Bestuur en raad van toezicht	44-45
Resultaten	8	Prinses Laurentien, oprichter	45
Maatschappelijke ontwikkelingen	9		
Speerpunten	10	Financiën & Vooruitblik	46-53
		Financiën	47-49
Programma's en projecten	11-23	Vooruitblik	50-51
Tel mee met Taal	12-15	woordenlijst	52-53
Educatie voor Vrouwen met Ambitie	17		
Voel je goed!	18	Jaarrekening	54-79
Overige projecten	20-22	1. Balans (na verwerking resultaat)	55
Internationaal	23	2. Staat van baten en lasten	56
		3. Kasstroomoverzicht	57
Agendering	24-31	4. Toelichting op de balans	58-67
Agendering	25	5. Toelichting op de staat van baten en lasten	68-75
Week van de Alfabetisering	26-27	6. Bijlage 3 Model toelichting bestedingen	76
Landelijke TaalHeldenverkiezing 2017	29	Controleverklaring accountant	77-79
Pr en media	31		
Onderzoek & Ontwikkeling	32-36		
Onderzoeken	33		
Instrumenten en materialen	34-36		
Samenwerken	37-39		
Samenwerken	38-39		

Bestuursverslag

Inleiding

In Nederland hebben 2,5 miljoen mensen van 16 jaar en ouder moeite met lezen, schrijven en/of rekenen. Dat heeft grote impact op hun persoonlijke leven. Als je niet goed kunt lezen en schrijven, vind je minder snel een baan, kun je minder gezond leven en heb je minder grip op je geldzaken. Taal maakt je dus sterker. Daarom zorgen we ervoor dat zo veel mogelijk mensen in Nederland kunnen lezen, schrijven, rekenen en hun digitale vaardigheden ontwikkelen. Door honderden organisaties te ondersteunen met scholing, onderzoek, (les)materiaal, advies en campagnes. Én door laaggeletterdheid onderwerp van gesprek te maken bij publiek en politiek.

VISIE

Onze samenleving wordt sterker als iedereen kan meedoen.

MISSIE

We ondersteunen zo veel mogelijk mensen en organisaties om aan de slag te kunnen met lezen, schrijven, rekenen en digitale vaardigheden. Zo voorkomen en we laaggeletterdheid. Dit doen we door:

- te investeren in lokale en (inter)nationale netwerken;
- deze netwerken te ondersteunen met scholing, onderzoek, (les)materiaal, advies en campagnes;
- laaggeletterdheid onderwerp van gesprek te maken bij publiek en politiek;
- kennis te ontwikkelen en over en weer te delen met onze partners.

Voorwoord

Hans Kasser was zelf jarenlang laaggeletterd. Zelfs voor zijn vrouw hield hij zijn geheim verborgen. Uit angst om ontmaskerd te worden, stond hij dagelijks op met stress en ging ermee naar bed. Totdat hij taallessen nam. Nu vertelt hij als Taalambassadeur zijn verhaal in het land. Begin dit jaar interviewde hij Geke van Velzen, directeur-bestuurder van Stichting Lezen & Schrijven.

Geke van Velzen

Taalambassadeur Hans Kasser

Hans: Je bent in januari 2018 bij Stichting Lezen & Schrijven begonnen. Werd je warm ontvangen?

Geke: Jazeker, ik viel meteen met mijn neus in de boter, want in januari was de TaalHeldenverkiezing. Een heel feestelijke bijeenkomst waarbij de echte TaalHelden, zoals jij Hans, in het zonnetje worden gezet. Dat was voor mij een mooie en bijzondere kennismaking met de stichting.

Natuurlijk werd ik op het kantoor in Den Haag en in de rest van het land ook warm ontvangen. Het grootste deel van onze collega's werkt verspreid door Nederland, dus ik ben het jaar begonnen met een rondgang langs alle teams. Een mooie start!

Hans: Klinkt goed. Wat was het voor een jaar?

Geke: We noemden 2018 het jaar van de borging.

Hans: Niet echt een makkelijk woord Geke.

Geke: Niet echt, hè. Dat betekent dat we goed hebben bekeken wat we sinds 2016 allemaal hebben gedaan vanuit het programma Taal voor het Leven en hoe we hier in de toekomst mee door willen. Vanuit de overheid hebben we 2019 hier als extra jaar voor gekregen. Verder zijn we doorgeslagen met wat we al deden. Zo hebben we bijvoorbeeld veel aandacht besteed aan het bereiken van NT1-ers. Naast Taalhuizen in bibliotheken zijn er ook op andere plekken Taalhuizen gekomen waar veel NT1-ers komen, zoals in ziekenhuizen en wijkcentra. En we zijn druk aan de slag geweest zodat meer medewerkers achter de balies bij het UWV of medewerkers in de zorg laaggeletterdheid kunnen herkennen. Kortom: een jaar waarin we hard gewerkt hebben, met een heleboel hoogtepunten.

Hans: Kun je eens wat van die hoogtepunten noemen?

Geke: Ik noemde al de TaalHeldenverkiezing. Maar bijvoorbeeld ook de publicatie van een rapport over hoe groot de kosten van laaggeletterdheid zijn voor de samenleving. Dat klinkt misschien niet echt als een hoogtepunt, maar het was goed omdat we met dit rapport lieten zien hoeveel het ook kan opleveren wanneer er meer geïnvesteerd wordt in de aanpak van laaggeletterdheid. Daarnaast was het harde werken van alle collega's ook een hoogtepunt. Iedereen is onvermoeibaar. We hebben veel bereikt met de organisaties waarmee we samenwerken. Maar we zijn natuurlijk nog lang niet klaar. Maar Hans, wat was jouw hoogtepunt eigenlijk?

Hans: Dat ik op pad mocht als Razende Reporter in de Week van de Alfabetisering. Vooral op bezoek bij Letter voor letter met René Karst en Carola Smit was bijzonder. Gaat Stichting Lezen & Schrijven in 2019 ook weer van die leuke dingen doen?

Geke: Jazeker. Maar, we gaan ook dingen anders doen, want we moeten altijd blijven vernieuwen. We gaan bijvoorbeeld met ons hoofdkantoor verhuizen van de Parkstraat naar een nieuw gebouw bij de Sociaal-Economische Raad. Daar zitten veel werkgevers- en werknemersorganisaties. Dus zo sluiten we bijna letterlijk aan bij wat we willen: de werkenden bereiken. Veel mensen kunnen behoorlijk lezen en schrijven, maar sommigen nog niet genoeg om echt een stap te maken in hun werk. Daar ligt onze uitdaging: meer doen om aan te sluiten bij leren en werken, en leren en werken combineren.

Ook gaan we gemeenten ondersteunen om ervoor te zorgen dat er goede vaste plekken komen waar je aan de slag kunt om basisvaardigheden te verbeteren. We gaan door met de aanpak EVA en we hebben veel aandacht voor wat je als gezin kunt doen om je taalvaardigheid te verbeteren. Want helaas gaan er nog steeds veel kinderen met een taalachterstand van school. Daarnaast focussen we ons meer op digitalisering door onder andere nieuw lesmateriaal: Succes! Digitale vaardigheden.

Hans: Ja leuk, daar heb ik ook aan mee mogen werken. Een goede zaak, ik vind e-mails schrijven ook nog steeds lastig. Dus fijn dat mensen dit nu kunnen leren! Waar kijk je het meest naar uit in 2019?

Geke: Een heleboel. Zoals samenwerken met onze nieuwe adjunct-directeur: Fokke Aukema, die begint in mei 2019. Maar ook de voorbereiding op de nieuwe aanvraag, die bepaalt welke opdracht we voor de overheid gaan doen. Dat is toch een heel groot onderdeel van wat we als stichting doen. En natuurlijk ook naar de mooie nieuwe projecten samen met Taalambassadeurs. Laten we er met zijn allen een mooi jaar van maken!

Hans: Dat vind ik een goed idee en een mooie afsluiter. Heel erg bedankt voor dit gesprek en tot snel!

Resultaten

2018

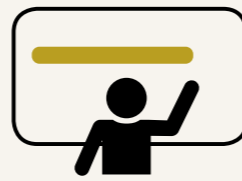
1.010

Partners

17.470

Afgenomen basismeters

172

Actieve trainers

110

(Digi)Taalhuizen

7.467

Getrainde vrijwilligers

32.781

Door partners bereikte cursisten

Maatschappelijke ontwikkelingen

Laaggeletterdheid is een complex probleem, dat helaas blijft groeien in Nederland. Laaggeletterden kunnen wel lezen en schrijven, maar beheersen niet het eindniveau vmbo of niveau mbo 2/3. Het niveau waarvan de overheid heeft gezegd dat nodig is om te kunnen meedoen in de samenleving. Het aantal laaggeletterden neemt toe door vergrijzing, door de toestroom van inburgeraars en doordat er nog steeds jongeren met onvoldoende taalvaardigheden van school komen.

Staat van het Onderwijs

In 2018 vroeg het rapport De Staat van het Onderwijs (april 2018) aandacht voor het feit dat het onderwijs op de basisschool en het voortgezet onderwijs steeds verder achteruitgaat. De onderwijsinspectie ziet de laatste twee jaar steeds meer leerlingen van de basisschool komen die niet goed kunnen lezen. Ook rekenen blijft achter. De inspectie vermeldt daarnaast dat ongelijke kansen toenemen, omdat de kwaliteitsverschillen tussen scholen in rijke en in arme wijken toenemen. Stichting Lezen & Schrijven maakt zich hierover zorgen, investeringen in taalonderwijs en goede preventiemaatregelen zijn nodig, anders blijft het aantal laaggeletterden groeien. In een steeds complexer wordende samenleving is dat een groot probleem. Want zonder taal en rekenen, kunnen mensen onvoldoende meedoen in de samenleving.

Maatschappelijke kosten laaggeletterdheid

Het terugdringen van laaggeletterdheid is in het belang van de hele samenleving. Dit werd in 2018 opnieuw vastgesteld door PwC in het rapport Maatschappelijke Kosten Laaggeletterdheid. Hierin stelt PwC dat de totale maatschappelijke kosten voor laaggeletterdheid in Nederland 1,13 miljard per jaar bedragen. Circa 51% van deze kosten komen voor de rekening van laaggeletterden die vanwege hun achterstand werkloos zijn of een baan onder hun niveau hebben. De resterende 49% bestaat uit gemiste belastingen, hogere kosten voor de gezondheidszorg, een groter beroep op sociale zekerheid en armoede.

Relatie laaggeletterdheid en financiële problemen

Relatief veel laaggeletterden kampen mede hierdoor met financiële problemen. Medewerkers van schuldhulpverlenersorganisatie Kredietbank Nederland en deurwaarders- en incassobureau Syncasso Nederland BV hadden het vermoeden dat veel van hun cliënten niet goed kunnen lezen en schrijven. Naar aanleiding hiervan werd het onderzoeksproject

Lezen ≠ Begrijpen n opgezet. In 2018 zijn de eerste twee rapporten van dit onderzoeksproject gepubliceerd en overhandigd aan de staatssecretaris van Sociale Zaken en Werkgelegenheid, Tamara van Ark. In het eerste rapport werd het vermoeden bevestigd: de helft van de geteste klanten van de Kredietbank en Syncasso kreeg de indicatie laaggeletterd. Vervolgens zijn de klanten met een indicatie uitgenodigd om deel te nemen aan een focusgroep. Doel van de focusgroep was de invloed van laaggeletterdheid op financiële problemen te achterhalen en te kijken hoe de communicatie naar klanten begrijpelijker gemaakt kan worden. De resultaten staan in het rapport: de invloed van beperkte leesvaardigheid op de omgang met financiële problemen (september 2018). De aanbevelingen uit dit rapport worden getest in de laatste onderzoeksfase. De resultaten hiervan verschijnen in het begin van 2019.

Laaggeletterdheid op de politieke agenda

Afgelopen jaar heeft Stichting Lezen & Schrijven zich nadrukkelijk ingezet om laaggeletterdheid onder de aandacht te houden van de politiek, zowel landelijk als lokaal. De Vereniging Nederlandse Gemeenten (VNG) analyseerde alle akkoorden die na de gemeenteraadsverkiezingen van maart 2018 zijn gesloten: het onderwerp komt terug in ongeveer 200 collegeakkoorden. Ook heeft de Tweede Kamer in september 2018 een motie aangenomen om belangrijke documenten zoals de begroting voortaan in begrijpelijke taal te schrijven. Onder toezien oog van een groep Taalambassadeurs (voormalig laaggeletterden) droeg minister Slob een gedicht van Taalambassadeur Dick Voogd voor aan de Tweede Kamer tijdens de begrotingsbehandeling van het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap. De minister gaf aan oog te hebben voor de problematiek rondom laaggeletterdheid en zich persoonlijk verbonden te voelen met het doel om laaggeletterdheid terug te dringen.

Speerpunten

Stichting Lezen & Schrijven vindt dat iedereen in Nederland moet kunnen lezen, schrijven, rekenen en omgaan met een computer. We maken daarom laaggeletterdheid onderwerp van gesprek bij publiek en politiek en werken in het hele land samen met honderden gemeenten, instellingen, bedrijven, docenten en vrijwilligers bij het organiseren van scholing.

In 2012 ontwikkelde Stichting Lezen & Schrijven het samenwerkingsprogramma Taal voor het Leven. In de jaren daarna werd het programma in zes arbeidsmarktregio's als pilot ingezet. Sinds 2016 is Taal voor het Leven onderdeel van het actieprogramma Tel mee met Taal. Met Taal voor het Leven zetten we actief in op samenwerking en taalscholing om laaggeletterdheid te verminderen.

Taal voor het Leven is het grootste programma dat Stichting Lezen & Schrijven uitvoert. Daarnaast voeren we nog andere projecten uit, gefinancierd door zowel publieke als private financiers (pagina 20 - 21 voor een overzicht). Onze projecten dragen altijd bij aan het doel om enerzijds laaggeletterdheid in Nederland te voorkomen en te verminderen en anderzijds de samenleving toegankelijker te maken voor mensen die moeite hebben met lezen, schrijven, rekenen of omgaan met de computer.

Stichting Lezen & Schrijven heeft vier speerpunten:

- 1 **KENNIS OVER LAAGGELETTERDHEID VERZAMELEN EN DELEN.**
- 2 **SAMEN MET ONZE PARTNERS IEDEREEN DIE NIET GOED KAN LEZEN, SCHRIJVEN, REKENEN OF OMGAAN MET DIGITALE INFORMATIE SCHOLING BIEDEN OM DIT ALSNOG TE LEREN.**
- 3 **ACTIEF WERKEN AAN HET VOORKOMEN VAN LAAGGELETTERDHEID DOOR HET BELANG VAN LEZEN ONDER DE AANDACHT TE BRENGEN EN (VOOR)LEZEN TE STIMULEREN BIJ KINDEREN EN OUDERS.**
- 4 **ZO VEEL MOGELIJK MENSEN ERVAN BEWUST MAKEN DAT 2,5 MILJOEN NEDERLANDERS LAAGGELETTERD ZIJN EN DAT DAAR IETS AAN GEDAAN MOET WORDEN.**

Programma's en projecten

Tel mee met Taal

Taal voor het Leven

Met het samenwerkingsprogramma Taal voor het Leven organiseren we samen met honderden gemeenten, (zorg)instellingen, bedrijven, docenten, getrainde vrijwilligers en vele anderen scholing voor laaggeletterden. Dat wil zeggen scholing op het gebied van taal, rekenen en omgaan met de computer. Vaardigheden die essentieel zijn om goed te kunnen meedoen in onze samenleving.

We bouwen, ondersteunen en versterken lokale netwerken door heel Nederland om zo veel mogelijk laaggeletterden te bereiken. Onze teams helpen bij het leggen van verbindingen en het bouwen van een sterke(re) lokale infrastructuur. Het samenwerkingsprogramma helpt bij het duurzaam vinden, opleiden en volgen van de doelgroep. We kiezen ervoor om zo lokaal mogelijk te werken en het eigenaarschap zo lokaal mogelijk te houden. Dat is de kracht van Taal voor het Leven: het opbouwen van een duurzaam netwerk, waarin de behoefte van de doelgroep en het scholingsaanbod bij elkaar komen en er sterke verbindingen zijn met het sociaal domein. Binnen het programma Taal voor het Leven worden ook tal van screeningsinstrumenten, trainingen en lesmaterialen ontwikkeld.

Tel mee met Taal

Taal voor het Leven is onderdeel van het actieprogramma Tel mee met Taal van de ministeries van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (OCW), Sociale Zaken en Werkgelegenheid (SZW) en Volksgezondheid, Welzijn en Sport (VWS). Met dit programma geeft het kabinet een extra impuls om te zorgen dat mensen met

een beperkte taalvaardigheid niet aan de kant komen te staan. Het actieprogramma heeft vijf actielijnen. Actielijn 1 (lokale netwerkaanpak) van het actieprogramma wordt ingevuld door Taal voor het Leven. Stichting Lezen & Schrijven krijgt subsidie om Taal voor het Leven landelijk aan te bieden onder de paraplu van Tel mee met Taal.

Doelstellingen en resultaten

Voor het actieprogramma Tel mee met Taal zijn de volgende doelen opgesteld:

1. In de periode 2016-2018 verbeteren ten minste 45.000 Nederlanders hun taalbeheersing zodanig dat zij aantoonbaar beter scoren op taalbeheersing en maatschappelijke participatie, waaronder arbeidsdeelname.
2. De aanpak van laaggeletterdheid is gericht op het verhogen van de zelfredzaamheid, participatie en/of ontwikkelingsmogelijkheden van mensen die hierin worden geremd vanwege beperkte taal-, reken- en digitale vaardigheden.
3. In elke arbeidsmarktregio komt tussen gemeenten en lokale partners een duurzame samenwerking tot stand om laaggeletterdheid te voorkomen en aan te pakken.

Taal voor het Leven is een samenwerkingsprogramma dat bijdraagt aan deze drie overkoepelende doelstellingen van Tel mee met Taal en daarnaast nog eigen, meer specifieke doelstellingen kent. Het programma werkt vraaggericht voor gemeenten en

Taal voor het Leven bestaat uit vier stappen:

BEREID ZIJN – Met Taal voor het Leven-partners maken we gemeenten en organisaties bewust van laaggeletterdheid. We bespreken de gevolgen voor de samenleving en wat het kan opleveren als je bereid bent er wat aan te doen. Vervolgens bepaal je samen een aanpak.

VINDEN – Gemeenten en organisaties zetten zich in om laaggeletterden te vinden en te bereiken en (taal)vrijwilligers, beroepskrachten en andere samenwerkingspartners te vinden en/of te werven en te enthousiasmeren.

OPLEIDEN – Taal voor het Leven organiseert trainingen voor zowel laaggeletterden als (taal)vrijwilligers en professionals.

VOLGEN – Om te achterhalen of de lokale aanpak succes heeft, volgen we de vorderingen van cursisten en vrijwilligers en meten we de tevredenheid van cursisten, begeleiders en partnerorganisaties.

De meeste cursisten ontwikkelen binnen zes maanden een betere taalvaardigheid en verwerven een betere plek in de samenleving.

andere partners. Materialen en instrumenten sluiten zo veel mogelijk aan op de doelen en behoeften van de gebruikers (zie pagina 34). Afhankelijk van de beleidswensen van de gemeente en de lokale infrastructuur passen onze medewerkers hun ondersteuning

DOELSTELLINGEN TEL MEE MET TAAL 2016 - 2018

45.000

cursisten bereiken we in drie jaar uit **100** lokale taalnetwerken. Zij scoren aantoonbaar beter op taalbeheersing en maatschappelijke participatie.

15.000

vrijwilligers leiden we in drie jaar op, ingebed in de taalnetwerken van Taal voor het Leven.

60.000

basismeter worden ingezet in het taalnetwerk (gemeenten, UWV, bedrijven en zorginstellingen) om laaggeletterden te vinden.

RESULTATEN 2016 - 2018

87.329

nieuwe deelnemers en cursisten hebben partners via Taal voor het Leven samen bereikt sinds de start van het programma (van wie 32.781 in 2018). Uit het 'Impactonderzoek taaltrajecten Taal voor het Leven' (Maastricht University, 2018) blijkt dat binnen zes maanden **70%** van de deelnemers zijn taalvaardigheden verbeterd. De belangrijkste doelstelling van Tel mee met Taal is hiermee zeer ruimschoots behaald.

23.361

vrijwilligers zijn opgeleid in drie jaar (van wie 7.467 in 2018). Hiermee is de tweede belangrijke doelstelling van het actieprogramma bereikt. Daarnaast zijn **172** professionals als vrijwilligerstrainers opgeleid.

46.252

basismeters zijn ingezet in drie jaar (waarvan 17.470 in 2018). We merken dat professionals het moeilijk vinden laaggeletterdheid bespreekbaar te maken bij hun cliënten. Sinds 2017 bieden we daarom ondersteuning bij de inzet van contextgerichte vragen. We trainen professionals om te kijken welk instrument in welke situatie het beste ingezet kan worden.

aan. We richten ons daarbij intensief op gemiddeld drie gemeenten per arbeidsmarktregio. In de praktijk blijkt dat meer gemeenten in een regio aan de slag willen met Taal voor het Leven. Op de vorige pagina staat in hoeverre de doelstellingen van Tel mee met Taal eind 2018 zijn behaald.

Impact van Taal voor het Leven

Uit de eindevaluatie van Taal voor het Leven, uitgevoerd door Maastricht University in opdracht van Stichting Lezen & Schrijven, blijkt dat het samenwerkingsprogramma Taal voor het Leven een positieve impact heeft op de positie van laaggeletterden in de samenleving, hun positie op de arbeidsmarkt en hun niveau van leesvaardigheid. 70% van de deelnemers verbeterd zijn of haar taalvaardigheid, 21% heeft een betaalde baan gevonden of een stap gemaakt binnen de huidige baan, 56% ervaart een afname van sociaal isolement en 52% ontmoet meer mensen en onderneemt meer. Hiermee zijn twee belangrijke doelstellingen van Taal voor het Leven (en het overkoepelende Tel mee met Taal) behaald:

- Deelnemers verbeteren hun taalbeheersing zodanig dat zij aantoonbaar beter scoren op taalbeheersing en maatschappelijke participatie, waaronder arbeidsdeelname.
- De aanpak van laaggeletterdheid is gericht op vergroting van de zelfredzaamheid, participatie en/of ontwikkelingsmogelijkheden van mensen die hierin worden geremd vanwege beperkte taal-, reken- en digitale vaardigheden.

Hoogtepunten en trends 2018

Stichting Lezen & Schrijven heeft diverse lokale en regionale partners geadviseerd en ondersteund waardoor in totaal 87.172 deelnemers en cursisten, van begin 2016 tot en met eind 2018, zijn bereikt. Gemeenten zijn belangrijke partners voor Stichting Lezen & Schrijven in de aanpak van laaggeletterdheid. In totaal heeft Stichting Lezen & Schrijven 124 gemeenten ondersteund waarvan een derde inmiddels actief bezig is met het beleid en uitvoering rondom de aanpak van laaggeletterdheid. In de coalitieakkoorden van de grootste vier gemeenten (G4) is laaggeletterdheid opgenomen als speerpunt. Ook blijkt uit een analyse van de Vereniging van Nederlandse Gemeenten (VNG) over 335 gemeenten waar verkiezingen zijn geweest, dat in 57% van deze akkoorden aandacht is voor laaggeletterdheid. Stichting Lezen & Schrijven heeft de gemeenteraadsverkiezingen 2018 goed benut om laaggeletterdheid extra onder de aandacht te brengen bij lokale politici middels diverse activiteiten zoals: debatten in eenvoudige taal, themacafés campagnevoeren in eenvoudige taal, werkbezoeken voor aankomende politici en een verkiezingskrant in eenvoudige taal in samenwerking met ProDemos.

2018 is een jaar waarin Stichting Lezen & Schrijven samen met haar stakeholders meer accent heeft gelegd op kwalitatieve doelstellingen; zoals het professionaliseren van (digi) Taalhuizen/ Taalpunten, het verstevigen van taalnetwerken, het vinden van laaggeletterden in het algemeen en laaggeletterden die in Nederland naar de basisschool zijn geweest (NT1) in het

beter lezen en schrijven

0800 023 44 44

www.lezenenschrijven.nl

AANMELDINGEN

In 2018 namen 3.557 mensen contact met ons op via het landelijke telefoonnummer 0800 023 44 44 of via een aanmeldformulier op een van onze websites, omdat zij graag hun taal- of rekenvaardigheden willen verbeteren of als vrijwilliger iemand willen begeleiden. We brengen deze mensen in contact met lokale taalaanbieders en vrijwilligersorganisaties.

bijzonder. Afgelopen jaar heeft Stichting Lezen & Schrijven veel successen geboekt in de maatwerkondersteuning aan partnerorganisaties bij het gericht inzetten van screeningsinstrumenten om laaggeletterden te vinden. Daarnaast is veel aandacht besteed aan het goed begeleiden van (mogelijk) laaggeletterden naar passend taalaanbod. Een Taalmeterproject in het rayon Oost is een voorbeeld van een innovatieve manier om NT1-ers te bereiken.

Om meer (NT1) laaggeletterden te bereiken is in 2018 gekeken hoe in gemeenten meer verbinding gelegd kan worden met het sociale domein: schuldhulpverlening, sociale wijkteams, sociale dienst etc. Zo werkt een aantal van onze partners met Voor 't zelfde geld; een cursus voor laaggeletterden die hun administratie op orde willen houden en brengen. Veel organisaties geven aan behoefte te hebben aan handvatten voor het herkennen, bereiken

en activeren van juist de moeilijk bereikbare doelgroepen; zoals NT1-ers. In opdracht van Stichting Lezen & Schrijven onderzochten Lost Lemon en Muzus hoe we deze doelgroep kunnen vinden, bereiken en activeren, specifiek voor de thema's 'werk en werkzoekenden' en 'schulden en armoede'.

Naast de kwantitatieve doelstellingen is er aandacht besteed aan het vergroten van de kwaliteit. Zo heeft Stichting Lezen & Schrijven in samenwerking met de Koninklijke Bibliotheek en Stichting Lezen een zelfevaluatie-instrument voor taalhuizen ontwikkeld, dat eerst in Brabant is getest. Ook is Stichting Lezen & Schrijven in samenwerking met CBCT (Certificering Bibliotheekwerk, Cultuur en Taal), de KB, Sociaal Werk Nederland en enkele Taalhuiscoördinatoren bezig met een pilot aan de hand van ditzelfde evaluatie-instrument voor een onafhankelijke kwaliteitstoets voor Taalhuizen.

In 2018 heeft Stichting Lezen & Schrijven aandacht besteed aan het voorkomen van laaggeletterdheid door met de gezinsaanpak Taal voor Thuis te werken. Taalstimulering en ouderbetrokkenheid spelen een belangrijke rol in het schoolsucces van kinderen. Met Taal voor Thuis worden behalve kinderen ook ouders bereikt. Hiermee werkt Stichting Lezen & Schrijven aan versteviging van de aanpak van preventie in combinatie met curatie.

In samenwerking met Stichting Lezen is er materiaal ontwikkeld voor een serie bijeenkomsten met laagtaalvaardige ouders met kinderen van 0-3 jaar. Ten slotte wordt er met het Nederlands Centrum Jeugdgezondheidszorg (NCHJ) samengewerkt waardoor JGZ-verpleegkundigen getraind zijn in het signaleren en begeleiden van laaggeletterde ouders.

De stichting heeft zich ingespannen om de effectieve inzet van ervaringsdeskundigen (Taalambassadeurs) te vergroten. Middels de pilot 'Omdenken vanuit het perspectief van laaggeletterden', waarbij de Belastingdienst, VNG, Mitros en Logius betrokken zijn, zijn stappen gezet om communicatie en dienstverlening toegankelijker te maken op basis van de adviezen van deze ervaringsdeskundigen. Er verscheen een mooie driedelige reportage hierover in NRC. Stichting Lezen & Schrijven heeft Stichting ABC ondersteund bij het trainen van nieuwe Taalambassadeurs, de organisatie van Taalambassadeursdagen en door vergoeding van declaraties voor de Taalambassadeurs.

PRAKTIJKVOORBEELD

LEZEN ≠ BEGRIJPEN

In het project LEZEN ≠ BEGRIJPEN onderzoeken Syncasso en Kredietbank Nederland hoe communicatie met cliënten effectiever kan.

Een op de zes Nederlanders is laaggeletterd en heeft moeite om de communicatie van (financiële) organisaties te lezen en begrijpen. Onderzoek over de relatie tussen lees- en rekenvaardigheden en financiële problemen suggereert dat mensen die moeite hebben met lezen en schrijven oververtegenwoordigd zijn bij gerechtsdeurwaarders en schuldhulpverlening. Als reden hiervoor noemen deze onderzoekers dat schuldenaren die laag scoren op de leestest vaker moeite hebben met het openen van hun post en zich minder vaak eigenaar van het probleem voelen.

In september kreeg de Nationale ombudsman Reinier van Zutphen het tweede deel van het onderzoek Lezen ≠ Begrijpen uitgereikt. In dit vervolgonderzoek werden gesprekken gevoerd met de doelgroep om barrières in kaart te brengen. Hun advies aan schuldeisers: maak communicatie toegankelijk.

lees meer op:

www.lezenenschrijven.nl/verhalen/

De ombudsman met het aangeboden onderzoek.

PRAKTIJKVOORBEELD

Minister van OCW in gesprek met Utrechts taalnetwerk en EVA-deelnemers

Op 31 mei ging Minister van Onderwijs Ingrid van Engelshoven op bezoek in de Bibliotheek Kanaleneiland om kennis te maken met organisaties die samenwerken in het Utrechtse taalnetwerk.

Dit netwerk zet zich in om laaggeletterdheid in de stad te verminderen.

De minister sprak ook met vrouwen die moeite hebben met lezen en schrijven en economisch zelfstandiger willen zijn. Zij doen mee aan een van de EVA projecten in Tilburg of Utrecht. De vrouwen vertelden uitgebreid over hun persoonlijke ervaringen. Deze vrouwen willen graag een volgende stap zetten in hun leven door de taal beter te leren en/of op zoek te gaan naar een baan.

Hulp bij solliciteren

Veel vrouwen bezoeken wekelijks de Sollicitatiehelpdesk in Bibliotheek Kanaleneiland. Zij krijgen er ondersteuning bij het zoeken naar vacatures en het solliciteren en zij werken tegelijkertijd aan hun taalvaardigheid. Een vrouwelijke deelnemer merkte op dat ze het jammer vindt dat veel vacatures alleen online te vinden zijn: als je bijvoorbeeld door geldgebrek geen computer en internetaansluiting thuis hebt, is het lastig een 16 geschikte baan te vinden. Een andere vrouw gaf aan dat zij vanwege discriminatie bijna nooit uitgenodigd wordt voor een sollicitatie. De minister nam de kennis en adviezen van deze dag mee naar het AO Laaggeletterdheid in de Tweede Kamer.

Minister Ingrid van Engelshoven in gesprek met deelnemers.

Educatie voor Vrouwen met Ambitie

EVA (Educatie voor Vrouwen met Ambitie) is een van de innovatieprojecten van Actielijn 4 van het actieprogramma Tel mee met Taal en richt zich op laaggeletterde vrouwen. Uit onderzoek blijkt een groot verschil tussen mannen en vrouwen in economische zelfstandigheid. Van de laagopgeleide vrouwen is 73% economisch niet zelfstandig, bij laagopgeleide mannen is dit 41% (bron: SCP, 2017). De stap naar economische zelfstandigheid is juist voor deze laagopgeleide vrouwen groot, omdat zij over onvoldoende taal- en rekenvaardigheden beschikken. Ook ontbreekt vaak het zelfvertrouwen om stappen te zetten voor het verbeteren van hun arbeidsmarktpositie. Daarom investeert het ministerie van OCW in deze pilot.

Lokale organisaties zetten EVA in om vrouwen met lage basisvaardigheden bewust te laten worden van eigen talenten en toekomstmogelijkheden. Met meer zelfvertrouwen zien deelnemers ook welke basisvaardigheden zij nog moeten verbeteren om een vervolgstap te kunnen maken. Het werken aan zowel empowerment als basisvaardigheden zorgt dat deze vrouwen goed voorbereid aan de slag kunnen met bijvoorbeeld betaald werk, vrijwilligerswerk of een opleiding.

De pilot EVA bouwt verder op de infrastructuur en netwerken die in het kader van het samenwerkingsprogramma Taal voor het Leven zijn ontwikkeld. Sinds de start van het programma in 2014 volgden 5.151 vrouwen een EVA-traject, een-op-een met een vrijwilliger of in een groep. Totaal 24.212 mensen op de website www.evaenik.nl lessen gevolgd rondom thema's werk en solliciteren, rekenen en geld of computer en internet. Met deze aantallen zijn de doelstellingen vanuit de pilot, die in 2018 is afgelopen, ruimschoots behaald. Er is lesaanbod in Friesland, Emmen, Tilburg, Midden-Utrecht, Groot-Amsterdam, Den Helder, Groningen, Den Haag, Rotterdam, Deventer en Drechtsteden. De Facebookpagina heeft in 2018, met ruim 19.000 volgers, zo'n 14.731 doorgeleid naar de aanmeldformulieren op evaenik.nl.

Er zijn in 2018 verschillende nieuwe Empowermentmaterialen ontwikkeld:

- De cursus In je kracht, waarin vrouwen ontdekken wat hun talenten, dromen en mogelijkheden zijn.
- De cursus Oriënteren op werk, waarin zij zich voorbereiden op wat zij praktisch moeten regelen om werk en privé te combineren.
- Twee boekjes met het thema empowerment en taal, onderdeel van de Succes!-methode.

Ook is begin 2018 de campagne Go Mama! gelanceerd. Lees hier meer over op blz 25.

Voel je goed!

Voel je goed! is een vernieuwend project voor laagopgeleide volwassenen die willen werken aan een gezonder gewicht en moeite hebben met taal. We combineren in dit project eet- en beweegadviezen van een diëtist met lessen in gezondheidsvaardigheden door een vrijwilliger. Met als verwacht resultaat een gezonder gevoel en gewicht. Voel je goed! wordt mede mogelijk gemaakt door FNO, ZIF, Lidl, Achmea, Ipskamp Printing en Fonds Taal maakt gezonder.

Van implementatie naar evaluatie

In 2016 hebben we het Voel je goed!-materiaal ontwikkeld en vrijwilligers en diëtisten geworven en getraind. In 2017 en 2018 zijn Voel je goed!-groepen van gemiddeld vijf deelnemers gestart in de pilotplaatsen Den Haag, Emmen, Hengelo, Hoogeveen, Rotterdam en Zoetermeer. Aanvullend hebben we nieuwe vrijwilligers en diëtisten bereid gevonden mee te werken. De wervingsperiode van deelnemers liep tot 1 april 2018. Op dat moment hadden we in totaal 240 Voel je goed!-deelnemers geworven, waarvan er 160 voldeden aan de onderzoekscriteria en mee hebben gedaan aan de voormeting. Op de nameting heeft 60% gereageerd.

Borging & uitrol

Het jaar 2018 stond in het teken van het aanpassen van het pilotmateriaal en het geven van bekendheid aan Voel je goed!. Doel was dat Voel je goed! in heel Nederland plaats kon vinden. Zowel collega's als professionals uit verschillende sectoren hebben via presentaties en workshops kennis gemaakt met deze aanpak. De film Voel je goed!, die in 2018 is gemaakt, was hierbij een vast onderdeel. Elke bijeenkomst enthousiasmeerde weer nieuwe organisaties om samen aan de slag te gaan met Voel je goed!

Meerjarige financiering van Voel je goed! is in de pilotplaatsen tot nu toe nog niet gelukt, wel is het gelukt de pilot in 2019 in de meerderheid van de pilotplaatsen voort te kunnen zetten. In 2018 is Voel je goed! in drie gemeenten: Veendam, Pekela en Midden-Groningen gestart. Later in 2018 volgden nog een zevental andere gemeenten (Amsterdam, Delfzijl, Drachten, Nieuwkoop, Nijmegen, Oldambt en Steenwijkerland). In een vijftal andere steden zijn gesprekken gaande.

Flyer om deelnemers te werven voor Voel je goed!

PRAKTIJKVOORBEELD

“Het is altijd gezellig. We leren veel nieuwe dingen”

Twee jaar geleden was Vyan Raouf bij een obesitaskliniek om te praten over een maagverkleining. Maar ze besloot dat ze toch zelf wilde proberen om af te vallen. Het kwam dus goed uit dat ze afgelopen half jaar mee kon doen aan het project Voel je goed!, in Zoetermeer.

Meest gezonde brood

Een keer per zes of acht weken gaat ze langs bij Mariska, de diëtist. Ook komt ze met een groep elke week bijeen om het over verschillende thema's rondom gezondheid te hebben, samen met vrijwilliger Mary. 'Dat is altijd gezellig!' vertelt Vyan. 'We zijn met allemaal vrouwen in de groep. Veel van hen spreken nog niet zo goed Nederlands. Mary, de vrijwilliger, is echt lief. Ze legt alles heel rustig uit. We hebben een map met hoofdstukken en kunnen vragen stellen aan haar. We bespreken elke week iets anders, bijvoorbeeld welk soort brood het meest gezond is, en hoeveel calorieën, vet en suiker er in koekjes zit. We leren veel nieuwe dingen.'

Beter dan diëten

'Na de les doen ze samen wat sportoefeningen. Ook sport Vyan sinds een paar maanden ongeveer drie keer in de week bij een sportschool, samen met een andere deelnemer. 'We motiveren elkaar om te gaan. In de sportschool doen we onder begeleiding oefeningen op van die apparaten.' Ze is inmiddels vijf kilo afgevallen. 'Het gaat wel langzaam, maar het is beter dan diëten. Een paar jaar geleden deed ik een heel streng dieet, toen ben ik zestien kilo afgevallen. Ik kookte apart voor mezelf, woog alle grammen. Maar toen ik weer normaal ging eten kwamen alle kilo's terug. Nu eet ik normaal, alleen minder zoete dingen.'

Betere conditie

Dat vindt ze nog best moeilijk. 'Ik hou heel veel van koekjes en cake,' lacht Vyan. 'Ik was altijd aan het eten 's avonds. Nu maak ik af en toe nog iets zoets, voor een feestje bijvoorbeeld. En in plaats van koekjes eet ik nu soms een dadel. Met ramadan aten we normaal ook iedere dag veel zoet. Nu heb ik met mijn man afgesproken dat we dat alleen in het weekend doen, en verder gezond koken. Onze kinderen vinden het niet

altijd leuk, maar het is belangrijk dat zij ook gezond eten.' Vyan merkt dat haar conditie beter is geworden. Ze vindt het belangrijk dat ze gezonder leeft. 'Ik heb reuma en artrose, dan is het belangrijk dat je niet te zwaar bent, want dan krijg je nog meer last. Soms voel ik me moe en heb ik geen zin om te sporten. Maar als ik ben geweest voel ik me altijd beter.'

Lees meer op:

www.lezenenschrijven.nl/verhalen/

Vyan en haar gezin.

Overige projecten

TAALKANS VOOR DE VEENKOLONIËN

In de Veenkoloniën, het Veenkoloniaal gebied van Groningen en Drenthe, wonen relatief veel mensen met een lage opleiding en er zijn grote gezondheidsverschillen tussen laag-en hoogopgeleiden. Inwoners van dit gebied met een lage opleiding leven gemiddeld ruim 6 jaar korter dan hoogopgeleiden. Het verschil in gezonde levensverwachting is zelfs bijna 19 jaar. Dat blijkt uit de Gezondheidsenquête/Leefstijlmonitor van het CBS in samenwerking met RIVM.

Stichting Lezen & Schrijven draagt sinds 2015, met steun van het Zorg Innovatie Forum (ZIF), bij aan de aanpak van laaggeletterdheid in dit gebied met het project 'Taalkans voor de Veenkoloniën'.

In 2018 zijn we met name op zoek gegaan naar NT1-ers in de Veenkoloniën. Deze doelgroep gaat nog weinig uit zichzelf naar een Taalhuis. Wij hebben ons op sociale werkvoorzieningen gericht, omdat daar veel NT1-ers werken. In een aantal bedrijven en sociale werkvoorzieningen kunnen mensen nu individueel of in kleine groepjes aan de slag met taal.

Omdat Taalkans zich richt op het verkleinen van gezondheidsverschillen in de regio, hebben we verder ingezet op Voel je goed!. De start was succesvol en heeft geresulteerd in een groot aantal NT1-ers die met hun gezondheidsvaardigheden aan de slag zijn gegaan

UITBREIDING ALLIANTIE GEZONDHEID EN GELETERDHEID

In 2018 zijn er zes nieuwe partners toegetreden tot de Alliantie gezondheid en geletterdheid. In totaal zijn nu 83 partners lid van de alliantie. Stichting Lezen & Schrijven en Alles is gezondheid... coördineren deze alliantie gezamenlijk. De partners van de alliantie wisselen kennis en ervaringen uit rond de aanpak van laaggeletterdheid vanuit het gezondheidsperspectief. Deelnemers aan taaltrajecten van minimaal een halfjaar worden namelijk taalvaardiger (70%) en voelen zich gezonder, zowel fysiek (39%) als psychisch (53%). Zo blijkt uit onderzoek van Maastricht University.

In 2018 is een start gemaakt met een halfjaarlijkse nieuwsbrief. Samen met de Alliantie Gezondheidsvaardigheden is eind 2018 de netwerkbijeenkomst 3xG georganiseerd, waar ruim 80 mensen op afkwamen. 3xG staat voor Geletterd -> Gezondheidsvaardig -> Gezond. Er is kennis en ervaring gedeeld over onder andere: de laatste onderzoeksresultaten, de ontwikkeling van filmpjes voor de doelgroep, het beschikbare ondersteuningsaanbod voor ziekenhuizen in hun aanpak van laaggeletterdheid en beperkte gezondheidsvaardigheden en het gebruik van de zogenaamde 'terugvertelmethode' als praktisch instrument voor herkenning.

ZIEKENHUISPILOT ZWANGER!

Dit jaar is in samenwerking met het Slingeland Ziekenhuis in Doetinchem een start gemaakt met de ontwikkeling van het lesmateriaal voor de cursus Zwanger. Deze cursus voor kwetsbare zwangeren zal in het ziekenhuis worden gegeven. Doel is zorgverleners te ontlasten, patiënten gezondheidsvaardiger te maken en hen te motiveren tot het volgen van verdere scholing. Het lesmateriaal voor Zwanger is afgestemd met het Voedingscentrum en Trimbos-instituut.

LEZEN ≠ BEGRIJPEN

Voor laaggeletterden is het een extra grote uitdaging om rekeningen te begrijpen, toeslagen aan te vragen of de financiële administratie bij te houden. Daarom zijn Syncasso Gerechtsdeurwaarders, Kredietbank Nederland, Rijksuniversiteit Groningen en Stichting Lezen & Schrijven in 2017 gestart met het project Lezen ≠ begrijpen. Een onderzoeksproject naar de relatie tussen laaggeletterdheid en financiële problemen. In 2018 zijn de tussenresultaten van het onderzoek verschenen. Het geeft inzicht in de omvang van laaggeletterdheid onder mensen met financiële problemen en de impact die dit op mensen heeft.

Omvang, barrières en oplossingen

Gebleden is dat 50,3% van de mensen met financiële problemen moeite heeft met lezen. Gesprekken met de doelgroep lieten zien dat gebrekkig tekstbegrip, schaamte, stress en gebrek aan ondersteuning het moeilijk maken voor mensen

met leesproblemen om schulden kwijt te raken. Ook kwamen oplossingen naar voren om duidelijker te communiceren én de dienstverlening effectiever te maken. Gebruik simpele woorden, schrijf korte brieven, gebruik ondersteunende picogrammen en maak ruimte voor persoonlijk contact. Hierdoor begrijpen mensen beter wat van hen wordt verwacht en krijgen zij de controle over hun financiën sneller terug.

Vervolg

In de laatste fase van het onderzoek worden interventies getest die mogelijk kunnen bijdragen aan het verminderen van de problemen die deze mensen ervaren in de omgang met schulden. De eindresultaten worden in 2019 op verschillende Hogescholen gepresenteerd.

OUDEREN DIGITAAL DE DEUR UIT

Dankzij een bijdrage vanuit het Dioraphte Fonds is Stichting Lezen & Schrijven samen met Zorgbelang Brabant in 2017 gestart met het project Ouderen digitaal de deur uit. In zes West-Brabantse gemeenten (Bergen op Zoom, Breda, Etten-Leur, Moerdijk, Oosterhout en Roosendaal) worden lokale vrijwilligers(organisaties) gemotiveerd en getraind om met ouderen in gesprek te gaan over deelname aan een activiteit buitenshuis. Het ging om een laagdrempelige taalactiviteit, zoals het leren omgaan met iPad of smartphone.

Tijdens deze activiteit werd gekeken of de oudere wellicht meer wil doen om zijn of haar basisvaardigheden te verbeteren. Als dat zo was, legden we direct contact met een Taalhuis bij hen in de buurt. Ook alleen deelname aan een laagdrempelige taalactiviteit in het buurthuis was mogelijk, zolang de ouderen maar uit hun isolement komen. In totaal werden er zeven activiteiten georganiseerd, waar 485 deelnemers aan mee deden. Van deze deelnemers hebben maar liefst 425 deelnemers zich opgegeven voor een cursus basisvaardigheden. De projectleiding lag bij Zorgbelang, die dit deels financierden vanuit de bijdrage van het Dioraphte Fonds en deels vanuit zijn reguliere opdracht van de provincie Noord-Brabant. Het project is afgerond in 2018.

DIGITAAL VOOR HET LEVEN

Uit onderzoek en de praktijk blijkt dat er behoefte is aan het oefenen met digitale vaardigheden op eenvoudig taalniveau. Stichting Lezen & Schrijven verbreedt daarom, met behulp van een financiële bijdrage van het KPN Mooiste Contact Fonds, het lesaanbod op laag taalniveau met het programma Digitaal voor het Leven. De huidige lees- en schrijfmethode Succes! vullen we

aan met oefeningen om digitale vaardigheden, zoals die nodig zijn in de dagelijkse praktijk te verbeteren.

In het najaar van 2018 zijn de eerste twee nieuwe boekjes Succes! Digitale vaardigheden ontwikkeld. Via een aanbesteding hebben we een leverancier geselecteerd die de bij de bijbehorende e-learning gaat ontwikkelen. Deze e-learning sluit aan op de thematiek die aan bod komt in de Succes!-boekjes. We hebben voorbereidingen getroffen om pilotgroepen te starten in verschillende rayons waarin het lesmateriaal getest wordt. Ook is er gestart met het organiseren van afsluitende bijeenkomsten waarin deelnemers samen met KPN-vrijwilligers aan de slag gaan.

TAALKRACHT

In opdracht van Stichting De Nieuwe Poort hebben JINC en Stichting Lezen & Schrijven de krachten gebundeld in de alliantie 'Aandacht' met het (pilot) project Taalkracht. We hebben een aanpak ontwikkeld voor leerlingen van groep 7 en 8 van de basisschool. Het doel was om via de bliksemstage (programma van JINC) meer betrokkenheid te creëren bij ouders met betrekking tot vervolgonderwijs en schoolloopbaankeuzes van hun kind. We hebben een set van werkvormen ontwikkeld waarmee:

1. leerkrachten van groep 7/8 de impact van de Bliksemstages voor leerlingen vergroten;
2. leerkrachten praktische handvatten aangereikt krijgen voor het vormgeven van meer en beter contact met laaggeletterde ouders over de schoolloopbaan(keuzes), talenten en drijfveren van hun kind;
3. laaggeletterde ouders dusdanig gestimuleerd worden dat zij thuis op een speelse wijze meer en betere gesprekken met hun kind hebben over de schoolloopbaan(keuzes), talenten en drijfveren van hun kind.

Naast deze werkvormen, is er geïnvesteerd in het vergroten van kennis onder de leerkrachten over laaggeletterde ouders. Hoe kunnen zij het gesprek aangaan met deze ouders en doorverwijzen naar passend aanbod? Hiervoor is vanuit de stichting een aangepaste workshop Herkennen en Doorverwijzen verzorgd.

Het project is uitgevoerd op drie basisscholen in Beverwijk, Haarlem en Lelystad. Ter afronding van het project heeft er op elke school een focusgroep bijeenkomst plaatsgevonden. Deze bijeenkomsten werden gehouden met leerkrachten, ouders, het onderzoeksbureau Regioplan en een medewerker van JINC onder leiding van een onderwijskundig adviseur.

Alle bevindingen zijn verwerkt in een evaluatierapport door Regioplan in opdracht van Stichting De Nieuwe Poort.

Internationaal

Internationale programma's en projecten

Stichting Lezen & Schrijven is ook internationaal actief en **opereerde in 2018 vanuit Brussel onder de naam Reading & Writing Foundation**. De stichting agendeert laaggeletterdheid bij Europese besluitvormers, haalt relevante inzichten, ervaringen en contacten op en wisselt kennis uit met vergelijkbare organisaties in Europa. Ook ondersteunt de stichting H.K.H. Prinses Laurentien der Nederlanden bij haar werkzaamheden als Speciaal Gezant Geletterdheid voor UNESCO.

Daarnaast is Stichting Lezen & Schrijven lid van het **European Basic Skills Netwerk (ESBN)**, ambassadeur van het **Europese uitwisselprogramma over volwassenenonderwijs (Epale)** en actief bij **EU Read**. De stichting leverde afgelopen jaar een actieve bijdrage aan de EBSN conferentie in Berlijn, sprak op de NEXT conferentie in Denemarken en organiseerde een werkbezoek naar onze Ierse zusterorganisatie NALA in Dublin.

Speciaal Gezant Geletterdheid

Prinses Laurentien is sinds 2009 namens UNESCO Speciaal Gezant Geletterdheid. Het gezantschap verbindt haar verschillende taalfuncties, zet Nederland op de kaart en geeft gelegenheid de succesvolle Nederlandse aanpak van laaggeletterdheid internationaal zichtbaarheid te geven. Ze verbindt organisaties, overheden en ngo's om gezamenlijk geletterdheid op de agenda te zetten. Daarnaast spreekt ze veelvuldig op internationale conferenties en brengt belangrijke internationale spelers bijeen. Vanaf 2016 is zij als erelid toegetreden tot UNESCO's Global Alliance for Literacy (GAL). **GAL zet zich in om laaggeletterdheid onder volwassenen en jongeren hoog op de internationale politieke agenda te krijgen.**

Zo leverde Prinses Laurentien als UNESCO Speciaal Gezant onder andere een bijdrage aan het World Literacy Forum in Oxford, het OESO Well Being Forum in Incheon (Korea) en sprak zij tijdens een grote onderwijs conferentie in Brussel tientallen Europese ministers toe over het belang van de aanpak van laaggeletterdheid.

Public Libraries 2020

Het programma Public Libraries 2020 (PL2020) vraagt aandacht voor het belang van openbare bibliotheken als moderne leercentra, die dicht bij de burger staan. PL2020 bevordert het bijdragen van bibliotheken aan Europese beleidsdoelstellingen op drie belangrijke gebieden: sociale inclusie, digitale inclusie en een leven lang leren. In 2018 is er een grootschalige meerdaagse conferentie in het Europees Parlement georganiseerd. Tientallen bibliotheken en Europarlementariers kwamen samen. Eind 2018 is PL2020 afgerond. **Het programma maakt een doorstart als onafhankelijke organisatie onder de naam Public Libraries 2030.**

Agendering

Agendering

Moeite hebben met lezen en schrijven heeft grote gevolgen voor het dagelijks leven. De gevolgen van laaggeletterdheid zijn overal in de samenleving merkbaar. Zo weten we dat laaggeletterden vaker dan geletterden en ongezonde levensstijl en chronische ziekten hebben en vaker hun medicatie verkeerd gebruiken. Ook op de arbeidsmarkt kan laaggeletterdheid een drempel vormen. Bijvoorbeeld om te solliciteren of om veiligheidsinstructies goed op te volgen. Stichting Lezen & Schrijven zette zich ook in 2018 in om laaggeletterdheid op de agenda te krijgen.

Media campagne Go Mama!

Begin 2018 heeft [de campagne Go Mama!](#) vrouwen gestimuleerd om actie te ondernemen om nieuwe dingen te leren. De campagne Go Mama! is onderdeel van het project EVA (Educatie voor Vrouwen met Ambitie), een pilot die wordt gefinancierd door het ministerie van OCW.

De campagne richt zich op vrouwen in Nederland die op zoek zijn naar een baan, gedurende lange tijd geen deel hebben uitgemaakt van het arbeidsproces, dikwijls onzeker zijn over hun capaciteiten en basisvaardigheden missen. Doel was meer vrouwen te activeren om mee te doen in de samenleving en een stap te zetten op weg naar economische zelfstandigheid. De campagnestrategie spreekt vrouwen aan op wat zij al kunnen, op hun talenten. En roept ze op deze te versterken door een volgende stap te zetten. In Nederland bestaat een groot verschil tussen mannen en vrouwen in economische zelfstandigheid, groter dan in de ons omringende landen. Meer dan een miljoen vrouwen hebben weinig scholing en weinig inkomen.

De campagne sprak deze vrouwen aan op de plekken waar zij goed te vinden zijn: Facebook, websites zoals gamesites, thuis achter de televisie, op scholen en bij organisaties die werken met de doelgroep. De campagne bestond uit een televisiereclame op landelijke en lokale zenders. Daarnaast waren er posters voor scholen en organisaties, reclamebanners voor websites en een Facebook campagne. Ruim 1 miljoen lager opgeleide vrouwen zijn bereikt met de tv- en postercampagne en nog eens 1 miljoen mensen (88% vrouw, 12% man) zijn bereikt met de online campagne. Ruim 10.000 vrouwen hebben op de website oefeningen gedaan (doelstelling 7000) en 400 hebben vrouwen zich aangemeld voor een cursus. Met de campagne is meer bewustzijn voor de doelgroep gekomen, meer organisaties in het land kennen het aanbod van het project EVA en willen er mee werken.

NRC Charity Awards

Stichting Lezen & Schrijven heeft de tweede prijs gewonnen van de NRC Charity Awards 2018 met een bijzondere [advertentie](#), gemaakt door twee studenten van de Willem de Kooning Academy. De advertentie had volgens de vakjury veel 'stopkracht', oftewel kracht om de aandacht van de lezers te trekken. De NRC Charity Awards is in het leven geroepen om goede doelen te helpen bij het bereiken van hun doelgroep. Dit jaar meldden 290 goede doelen zich aan, waaruit 22 geselecteerd werden. De 22 advertenties werden door een vakjury beoordeeld op vormgeving, beeldgebruik en de kracht van de boodschap.

Agendering rondom de gemeenteraadverkiezingen

In 2018 is de website [taalbegintlokaal.nl](#) ingezet voor verspreiding van

berichten en blogs rondom laaggeletterdheid en de gemeenteraadverkiezingen aan gemeenten. De onderwerpen varieerden van 'verkiezingsprogramma's in gewone taal' tot 'laaggeletterdheid in kwart van coalitieakkoorden'.

Naast aandacht voor de gemeenteraadverkiezingen op taalbegintlokaal.nl, pleitte Stichting Lezen & Schrijven voor het belang van begrijpelijke taal rond de verkiezingen. Zo ontwikkelden we samen met ProDemos de [Verkiezingskrant](#) in begrijpelijke taal. Zo kunnen meer mensen goed geïnformeerd hun stem uitbrengen. Daarnaast hebben we een menukaart voor alle (lokale) politieke partijen opgesteld waarin staat hoe ze laaggeletterdheid kunnen opnemen in hun verkiezingsprogramma.

Verkiezingskrant voor de gemeenteraadverkiezingen in 2018

Week van de Alfabetisering

Prinses Laurentien der Nederlanden samen met Jeroen van Inkel tijdens de Week van de Alfabetisering

Op 8 september is het Wereldalfabetiseringsdag. Rondom deze dag organiseert Stichting Lezen & Schrijven elk jaar de Week van de Alfabetisering. In deze week vragen we samen met honderden partners aandacht voor laaggeletterdheid in Nederland.

Tijdens de Week van de Alfabetisering inspireren en motiveren we anderen om ook in actie te komen voor een geletterd Nederland, zodat meer mensen de kans krijgen om te leren lezen, schrijven, rekenen en omgaan met de computer. We creëren een steeds verder groeiende maatschappelijke beweging door bedrijven, organisaties en individuen te betrekken, omdat we laaggeletterdheid alleen gezamenlijk kunnen tegengaan.

Landelijke campagneweek

Van 3 tot en met 9 september 2018 zijn er door ruim 970 bedrijven en organisaties in heel Nederland taal- en rekenactiviteiten georganiseerd en hebben meer dan 80.000 mensen actief bijgedragen aan een geletterde samenleving.

Verslaggeversteams van Taalambassadeurs – de zogeheten Razende Reporters – reden de gehele week kriskras door het land om verslag te doen van de mooiste partneractiviteiten. Zo bezochten ze onder andere de Nationale Ombudsman en het ministerie van Onderwijs Cultuur & Wetenschap in Den Haag, het schoonmaakbedrijf Asito in Almelo en een Letter voor Letter-concert van René Karst en Carola Smit in het theater in Hardenberg.

Volop media aandacht

Om het herkennen van laaggeletterdheid te bevorderen en het taboe te doorbreken, hebben we de positieve verhalen van Taalambassadeurs en onze Razende Reporters succesvol bij media onder de aandacht gebracht. NPO Radio1, Volkskrant, AD en Trouw publiceerden prachtige portretten van nieuwe Taalambassadeurs. De aftrap van de Week van de Alfabetisering vond plaats in de studio van NPO Radio 5 door Prinses Laurentien en Jeroen van Inkel. NPO Radio 5 heeft als mediapartner de gehele week verslag gedaan van activiteiten in het land, met aanschuiven van inhoudelijke experts, Taalambassadeurs en dichters in de studio. Daarnaast was er aandacht voor laaggeletterdheid op NPO Radio 4, Omroep Max, RTL Koffietijd, Blauw Bloed & RTL Late Night. Met ook veel aandacht via regionale en lokale zenders.

Rondom de Week van de Alfabetisering verschenen portretten van Taalambassadeurs in diverse kranten, waaronder Volkskrant, Algemeen Dagblad, Trouw en NRC. NPO 5 stelde verschillende programma's deze week in het teken van laaggeletterdheid. NPO 1 zond een maand lang iedere maandag een reportage uit met een laaggeletterde.

Tijdens de campagne traden overal in het land tal van dichters op die voordrachten verzorgden uit de dichtbundel DICHTER. Tem de Tekens. Deze bundel hebben wij samen met uitgeverij Plint met een oplage van 10 duizend exemplaren opgeleverd met ruim 60 gedichten over laaggeletterdheid. De gedichten kwamen ook terug op abri's, posters, flyers en sociale media.

Winaars van de Provinciale TaalHeldenprijs in Brabant.

Provinciale TaalHeldenprijzen

Sinds 2016 worden in elke provincie rondom de Week van de Alfabetisering provinciale TaalHelden genomineerd die opgaan voor de landelijke TaalHeldenprijzen. TaalHelden worden benoemd in drie categorieën: Taalcurstist, Taalbegeleider en Bruggenbouwer. Waarbij de categorie Bruggenbouwer dit jaar voor het eerst ook is opengesteld voor taalsamenwerkingen die succesvol zijn in de aanpak van laaggeletterdheid.

In 2018 zijn 170 provinciale TaalHelden genomineerd, met 37 afgevaardigden voor de landelijke uitreiking. Alle kandidaten zijn op een nieuwe website gepresenteerd en aan het publiek voorgesteld, als onderdeel van de publiekscampagne voor de TaalHelden Publieksprijs 2018. In het najaar werd deze campagne gelanceerd, waarbij mensen vanaf december een stem konden uitbrengen op zijn/haar favoriete TaalHeld.

Met de provinciale en landelijke TaalHeldenprijs vraagt Stichting Lezen & Schrijven lokaal, regionaal en landelijk aandacht voor de meest bijzondere inspanningen voor een geletterd Nederland. Meer over de landelijke TaalHeldenverkiezing op pagina 29.

Tijdens regionale en landelijke activiteiten en evenementen, zoals de Week van de Alfabetisering en de uitreiking van de TaalHeldenprijzen, doen Taalambassadeurs als Razende Reporter verslag voor camera. In 2018 hebben ruim 15 Taalambassadeurs deze rol gehad. Voorafgaand aan deze rol als verslaggever zijn alle Taalambassadeurs getraind in presenteren en interviewen.

PRAKTIJKVOORBEELD

Training in laaggeletterdheid voor vrijwilligers Home-Start

Een groep van 15 vrijwilligers van Home-Start uit Emmen heeft eind 2017 een training in laaggeletterdheid gevolgd. De vrijwilligers, die bij gezinnen thuis komen, kunnen nu beter situaties herkennen waarin er sprake is van slecht kunnen lezen en schrijven. Ook kunnen ze mensen op weg helpen daar iets aan te doen. Ze mogen gebruik maken van de materialen van Stichting Lezen & Schrijven.

Home-Start ondersteunt jonge gezinnen die om wat voor reden dan ook een steuntje in de rug nodig hebben. Bijvoorbeeld bij een periode van ziekte, moeilijkheden met de kinderen, problemen op het werk, spanningen met de partner of gebrek aan geld. De vrijwilligers van Home-Start helpen door te luisteren of een handje te helpen bij het goed regelen van praktische zaken. Ze gaan met de kinderen knutselen, wandelen of voeren gesprekken met de vader en moeder. De vrijwilligers richten zich op ouders en jonge kinderen. Als de ouders goed in hun vel zitten, heeft dat zijn weerslag op de kinderen.

Thuis

In Emmen heeft Home-Start 30 vrijwilligers, vertelt coördinator Marian de Vroomen. "Onze vrijwilligers gaan een dagdeel per week naar gezinnen toe. Ze ondersteunen het gezin op de vraag die er leeft. Home-Start is laagdrempelig, gebaseerd op vertrouwen en gelijkwaardigheid. Onze doelgroep komt grotendeels overeen met die van Stichting Lezen & Schrijven. Er komt in Emmen veel laaggeletterdheid voor. Ook bij gezinnen van buitenlandse afkomst."

Begrijpen wat er staat

Dianne Companje, ondersteuner bij Stichting Lezen & Schrijven, heeft een aangepaste training gegeven aan de vrijwilligers van Home-Start. "Het is een bijzondere groep omdat ze bij de mensen thuis komen en zo ook vertrouwen genieten. Ze kunnen de vinger op de zere plek leggen bij de gezinnen, wat ook geaccepteerd wordt", zegt Dianne. In drie dagdelen heeft ze 15 vrijwilligers geleerd hoe laaggeletterdheid te herkennen en de mensen aan te sporen te gaan leren. "Zij kunnen er op een laagdrempelige manier mee aan de slag gaan en de gezinnen echt iets aanbieden. Eventueel kunnen ze mensen laten doorstromen naar bijvoorbeeld een Taalhuis. Wij zijn blij met de betrokken inzet van deze vrijwilligers!"

Lees meer op:

www.lezenenschrijven.nl/verhalen

Landelijke TaalHeldenverkiezing 2017

Op donderdag 25 januari 2018 vond de vierde editie van de TaalHeldenverkiezing plaats in Theater Rotterdam - Schouwburg. De TaalHeldenverkiezing werd in samenwerking met het Internationale Filmfestival Rotterdam georganiseerd en stond daarmee in het teken van de verbeelding van verhalen op het podium én het witte doek. Met de TaalHeldenprijzen bedankt Stichting Lezen & Schrijven mensen die zich op een bijzondere manier inspinnen voor een geleerd Nederland.

De TaalHeldenprijzen zijn uitgereikt door H.K.H. Prinses Laurentien der Nederlanden. Met woorden van herkenning opende Burgemeester Aboutaleb het programma. Stadsdichter Derek Otte duidde in zijn spoken word optreden zowel de schoonheid van taal als de worsteling van velen met het vinden van woorden en Paul de Leeuw praatte als gastheer het programma aan elkaar. De uitreiking werd bijgewoond door 460 aanwezigen, bijstaande uit TaalHelden, Taalambassadeurs, partners en andere relaties.

Vanuit de Provinciale TaalHeldenverkiezing waren 174 mensen genomineerd in drie categorieën: Taalcursist, Taalbegeleider en Bruggenbouwer. In totaal zijn 36 TaalHelden doorgegaan voor de landelijke verkiezing. De 3 winnaars van de TaalHeldenprijzen 2017 zijn: Ibrahim Al Hendi, Anne Agema en Carolien Slager. Zowel door landelijke media als SBS Shownieuws, Blauw Bloed, NOS, Telegraaf en RTL Koffietijd, als op sociale media werd verslag gedaan van de uitreiking.

De drie winnaars hebben elk een cheque ter waarde van 2500 euro ontvangen. De uitreiking van de TaalHeldenprijzen wordt mogelijk gemaakt door bijdragen van de VriendenLoterij en Achmea.

Ook in de aanloop naar de TaalHeldenverkiezing maakten onze Taalambassadeurs laaggeletterdheid zichtbaar en invoelbaar via indringende portretten en interviews: OneWorld, Algemeen Dagblad Tiel, Algemeen Dagblad Utrecht, RTV Oost, Omroep Brabant. Van deze evenementen werd verslag gedaan door Koffietijd en Shownieuws, Tijd voor Max en Blauw Bloed.

Winnaars van de landelijke TaalHeldenverkiezing 2017.

PRAKTIJKVOORBEELD

“Voor het schrijven bedacht ik allerlei smoesjes”

Als je moeite hebt met lezen en schrijven, kan dat je aardig opbreken. In je werk en in je privéleven. Een vrachtbrief is een puzzel, een simpel formulier een onoverkomelijke klus. In transport en logistiek kampt bijna één op de tien werknemers met dat probleem. Meestal houden zij het stil. Vrachtwagenchauffeur Michel van Gils vertelt hoe hij zich over die schaamte heen zette.

“Als ik een mooie zin zie, schrijf ik die op. En dan combineer ik het met mijn eigen ervaringen. Zo leer ik met gedichten steeds fijner te schrijven.” Trots laat Michel van Gils (68) uit Ubbergen enkele van zijn gedichten en korte verhalen zien. Lange tijd was het ondenkbaar dat hij gedachten en gevoelens op papier zou zetten. Want Michiel kon wel lezen, maar amper schrijven.

Op de achterste rij

“Op de lagere school zaten de leerlingen die goed konden meekomen voorin de klas. Omdat ik zo veel schrijffouten maakte, zat ik op de achterste rij. En ik ben ook nog eens op mijn veertiende van school gegaan. Mijn vader was ziek; hij kon niet werken. In een gezin met acht kinderen moest er brood op de plank komen. Dus ging ik al jong werken.”

Allerlei smoesjes

Michel wordt uiteindelijk vrachtwagenchauffeur. En hoewel hij niet goed kan schrijven, weet hij zich prima te redden. Sterker nog: niemand kent zijn probleem. “Lezen kon ik goed. Voor het schrijven bedacht ik allerlei smoesjes. Vrachtbrieven bewaarde ik, zodat ik ze over kon schrijven. Als ik een formulier moest invullen, zei ik dat ik last had van mijn hand of dat mijn bril kapot was. Vaak nam ik formulieren mee naar huis, zodat mijn vrouw het voor mij kon doen.”

Verstoppertje

Michels ‘verstoppertje spelen’ loopt pas spaak als hij gaat scheiden en bij zijn advocaat allerlei vragen schriftelijk moet beantwoorden. Schoorvoetend geeft hij toe dat hij niet kan schrijven. “In overleg met een maatschappelijk werker is toen het roc voor mij gebeld. Daar kon ik een taal cursus gaan volgen. Ik ben wel tig keer langs het hek gelopen voordat ik naar binnen durfde. Het ergste leek me om als opa tussen allemaal

kinderen mijn lesje te leren. Dat liep gelukkig anders. Ik kwam in een groep met acht leeftijdgenoten.”

Over de drempel

Vijf jaar lang ging Michel elke week naar de les en maakte hij zijn huiswerk. Zo bekwaamde hij zich niet alleen in goed schrijven. Hij combineerde de cursus met het leren omgaan met de computer. Nu is hij Taalambassadeur voor het roc in de regio Gelderland. “Namens het roc bezoek ik bedrijven. Mensen die laaggeletterd zijn, zijn erg terughoudend. Ze schamen zich om het toe te geven. Je moet ze rustig benaderen. Ik vertel ze over mijn eigen ervaringen en probeer ze zo over de drempel te helpen.”

Bespreekbaar maken

Michel ziet bij de mensen die hij spreekt zijn eigen verleden terug. “Ze ontwikkelen net als ik allemaal trucjes, waardoor ze hun werk goed blijven doen. Maar het wordt tegenwoordig steeds belangrijker dat je kunt lezen en schrijven.” Vanwege de schaamte weten werkgevers vaak niet dat sommige van hun medewerkers laaggeletterd zijn. Michel begrijpt dat wel. “Maar het is ook jammer. Als je een goede band hebt met je baas, kun je het bespreekbaar maken.”

Schrijfwerk gepubliceerd

Michel is inmiddels met pensioen. Voor zijn werk hoeft hij niet meer te schrijven; dat is nu zijn hobby. “De gedichten en korte verhalen die ik maak, vergroten mijn taalvaardigheid. En ik kan er mijn gevoel in kwijt.” Zijn schrijfwerk is zelfs al gepubliceerd in bijvoorbeeld het buurtblad van Beek. “Zo kom ik in mijn gemeente weer in contact met heel andere mensen. Dat bewijst hoe belangrijk taalvaardigheid ook is voor je sociale leven.”
Bron: TON Magazine - Magazine voor mensen die werken in transport en logistiek

Lees meer op:

www.lezenenschrijven.nl/verhalen/

Michel van Gils

PR en media

Het behalen van vrije publiciteit is een belangrijk middel om laaggeletterdheid op de agenda te zetten en een breed publiek te informeren over de omvang, inhoud en gevolgen van dit maatschappelijke probleem. Bekendheid van het probleem is belangrijk om individuen en organisaties erbij te betrekken en te activeren om zelf aan de slag te gaan.

Media hebben een belangrijke rol in het agenderen van dit maatschappelijke vraagstuk. In 2018 is dit op verschillende wijze gebeurd. Stichting Lezen & Schrijven is blij daar een rol in te kunnen spelen. Onderzoeken, campagnes en ervaringsverhalen van mensen die laaggeletterd zijn (Taalambassadeurs) hebben gedurende het hele jaar landelijke en regionale media-aandacht gekregen. In haar rol als belangenbehartiger heeft de stichting zich daarnaast via opiniërende bijdragen gericht tot politici en beleidsmakers.

Stichting Lezen & Schrijven heeft in samenwerking met de projectgroep Lezen ≠ Begrijpen verschillende onderzoeken gepubliceerd over de relatie laaggeletterdheid en schulden. Landelijke media waaronder het NOS-journaal hebben hierover bericht. Het onderzoek naar de maatschappelijke kosten van laaggeletterdheid (PWC) werd gebracht door landelijke kranten zoals NRC en vakbladen zoals Binnenlands Bestuur.

Opiniërend heeft Stichting Lezen & Schrijven zich laten horen via het Nederlands Dagblad, NOS, en het Katholiek Nieuwsblad. Naar aanleiding van onderwerpen als Digitalisering, Begrijpelijke overheidscommunicatie riep de stichting op tot meer aandacht en zorg voor bevolkingsgroepen die minder makkelijk meekomen in onze samenleving, zoals laaggeletterden, onder andere bij Editie NL.

Praktijkvoorbeelden

Tot slot zijn praktijkvoorbeelden gedeeld en verschenen in de media. Zo berichtte Trouw over onze samenwerking met de Penitentiaire Inrichting in Alphen aan den Rijn waar gevangenen medegevangenen helpen als Taalmaatje en bracht NRC een nieuwsartikel en portret naar aanleiding van over onze samenwerking met de Belastingdienst om de dienstverlening toegankelijker te maken voor laaggeletterden.

Onderzoek & Ontwikkeling

Onderzoeken

De onderzoeken die Stichting Lezen & Schrijven uit laat voeren, diepen de relatie tussen laaggeletterdheid en andere thema's verder uit. Daarnaast voeren we onderzoek uit naar de effecten van onze eigen programma's. In 2018 werden onderstaande onderzoeken gepubliceerd. Deze zijn online beschikbaar via: lezenenschrijven.nl/over-laaggeletterdheid/onderzoeken/. Naast het uitvoeren van onderzoeken leest Stichting Lezen & Schrijven ook mee op onderzoeken van andere organisaties. Een voorbeeld hiervan is het project *Lezen ≠ Begrijpen*.

NAAM	ONDERZOEKERS	BELANGRIJKSTE UITKOMST	PUBLICATIE-DATUM
Maatschappelijke kosten laaggeletterdheid	PricewaterhouseCoopers	De maatschappelijke kosten van laaggeletterdheid bedragen ongeveer €1,13 miljard per jaar. Deze kosten komen voor rekening van de laaggeletterden zelf, de werkgevers, de zorgverzekeraars en de overheid.	Maart 2018
Feiten & cijfers Geletterdheid 2018	Stichting Lezen & Schrijven	Publicatie met feiten en cijfers van laaggeletterdheid binnen de volgende thema's: werk, geld, gezondheid en gezin. Daarnaast zijn de opbrengsten van investeren in de aanpak van laaggeletterdheid beschreven.	Augustus 2018
Tussenrapportage: Herkennen, activeren en bereiken van moeilijker bereikbare doelgroepen	Lost Lemon en Muzus	Eerste bevindingen uit het langer lopende onderzoek naar het herkennen, bereiken en activeren van moeilijker bereikbare laaggeletterden.	Augustus 2018
Het recht op leren: Ook voor NT1-ers	Zelfstandig adviseurs	40 jaar bestrijding van laaggeletterdheid - Marga Tubbing en Wim Matthijssse beschrijven hun ervaringen in het NT1-werk. Uit deze persoonlijke geschiedschrijving kunnen we leren van het verleden om zo de toekomst te versterken. Daarnaast doen de auteurs, op persoonlijke titel, interessante aanbevelingen over hoe het bereiken van laaggeletterden en specifiek het onderwijs aan NT1-ers verbeterd kan worden.	Augustus 2018
Portretten van laaggeletterden	Hogeschool van Amsterdam	Meer zelfvertrouwen, gemak in sociale contacten, zelfredzaamheid en minder schaamte. Daar hebben mensen die laaggeletterd zijn en op taal cursus gaan op mentaal en sociaal vlak grote baat bij. Aan de hand van diepte-interviews met laaggeletterden brachten de onderzoekers in kaart wat een laaggeletterde drijft om op cursus te gaan en wat daarvan de opbrengsten zijn. Zowel op materieel vlak (betere baan of start van opleiding) als op immaterieel vlak (mentaal en sociaal). Voor de geïnterviewden bleken de immateriële opbrengsten doorslaggevend.	Oktober 2018
Laaggeletterdheid en schulden. Verkenning van de invloed van laaggeletterdheid op schulden.	Ecbo	Een kwalitatief onderzoek waarbij gesproken is met elf laaggeletterden die in een schuldsituatie zitten of hebben gezeten. In opdracht van Stichting Lezen & Schrijven is door middel van gedetailleerde portretten inzichtelijk gemaakt hoe de schulden zijn ontstaan, de invloed van laaggeletterdheid op deze schulden, de manier waarop de schulden zijn aangepakt en wat laaggeletterden anders hadden gedaan met de kennis van nu.	Oktober 2018
Eindevaluatie programma Taal voor het Leven	Maastricht University	Deze eindrapportage in het kader van het monitoronderzoek over de impact van de taaltrajecten van de deelnemende organisaties binnen het samenwerkingsprogramma Taal voor het Leven beschrijft de resultaten van de monitoring over de periode september 2015 tot en met juli 2018. In deze periode is in samenwerking met 61 taalaanbieders in 21 arbeidsmarktregio's in kaart gebracht wat de impact is van taaltrajecten van de deelnemende organisaties die binnen het programma Taal voor het Leven worden georganiseerd.	Oktober 2018

Instrumenten en materialen

Stichting Lezen & Schrijven ontwikkelt, samen met landelijke kennispartners en onderwijsinstellingen, verschillende (les)materialen en instrumenten.

Instrumenten

We ontwikkelen en beheren instrumenten die bijdragen aan het vinden en volgen van laaggeletterden:

- Presentaties en e-learnings om professionals (bijvoorbeeld degene die een uitkeringsverzoek behandelt of een huisarts) bewust te maken van laaggeletterdheid en hoe zij dit kunnen signaleren.
- Verschillende soorten screeningsinstrumenten geven aan of iemand een indicatie laaggeletterdheid heeft en doorverwezen kan worden naar passend aanbod.
- De Bellijn is een gratis nummer (0800 023 4444) waar deelnemers en vrijwilligers naartoe kunnen bellen om zich aan te melden of om vragen te stellen.
- De Taalzoeker (www.taalzoeker.nl) is een landelijk dekkende kaart van (Digi)Taalhuizen en -punten, en cursusaanbieders op het gebied van basisvaardigheden. Gebruikers voeren een plaats of postcode in en zien direct welke mogelijkheden er in de buurt zijn.
- Verschillende (online) instrumenten, systemen, die partnerorganisaties ondersteunen in het begeleiden van laaggeletterden. Bijvoorbeeld de Bestelportal, waarin de materialen (zie onder) besteld kunnen worden). Of een systeem waarin partnerorganisaties de administratie van vrijwilligers en cursisten op orde kunnen houden.

Tenslotte geven de partnerorganisaties elk kwartaal door hoeveel cursisten en vrijwilligers er met de programma's Taal voor het Leven en/of EVA meedoen. Deze gegevens, en die van de andere instrumenten en het lesmateriaal, komen terecht in Resultaat in beeld. Dit dashboard biedt inzicht in de resultaten en activiteiten van Taal voor het Leven. In 2018 is Resultaat in beeld gelanceerd voor gebruik.

Resultaat in beeld

(Les)materialen

We ontwikkelen lesmateriaal waarmee laaggeletterde leerders kunnen werken aan de verbetering van hun basisvaardigheden. Het sluit aan op het niveau en de leefwereld van de leerder. Het materiaal is ook geschikt voor begeleiding door zowel vrijwilligers en professionals. In 2018 is naast de bestaande taal en rekenmaterialen Succes! een start gemaakt met het ontwikkelen van Succes!-materiaal om te werken aan digitale vaardigheden.

Thematisch materiaal

Het meeste lesmateriaal is thematisch materiaal, vaak in de vorm van een cursus. De onderwerpen van de lesboekjes gaan over thema's die de deelnemers interessant vinden en tegen komen in hun dagelijks leven. Hierdoor is het aantrekkelijk voor deelnemers om een cursus te gaan volgen. Voor 't zelfde Geld (over je financiële administratie op orde brengen) en Voor jezelf? (oriëntatie op je kwaliteiten en je wensberoep) zijn hier voorbeelden van. Door deze cursussen te volgen wordt de deelnemer indirect ook gestimuleerd om te gaan werken aan het verbeteren van taal-, rekenen- en/of digitale vaardigheden. Dit jaar zijn we gestart met uitproberen of we sneller nieuw materiaal kunnen ontwikkelen. Dan kunnen we beter op de actualiteit inspelen. Ook onderzoeken we hoe wij kunnen samenwerken met anderen of kunnen aanhaken bij bestaand materiaal. Dit willen we voorzetten in 2019.

Voor jezelf? bestaat uit elf lessen voor laaggeletterden die dromen van een eigen bedrijf. Zij worden bewust gemaakt van (basis) vaardigheden en kennis die zij nodig hebben om een eigen bedrijf op te starten. Het is geen cursus ondernemerschap, maar bedoeld als oriëntatie en middel om een weloverwogen keuze te maken. Wil en kan ik (nu) voor mezelf beginnen? Wat zijn dan de vervolgstappen? Moet ik misschien nog werken aan bepaalde vaardigheden?

Voortgangstoetsen

De voortgang van de laaggeletterden op basisvaardigheden en sociale inclusie wordt gemonitord via voortgangstoetsen en vragenlijsten. De voortgangstoetsen geven inzicht in iemand zijn niveau op de vaardigheden lezen, schrijven, rekenen

en digitale vaardigheden. De vragenlijsten geven inzicht in de vorderingen in iemands deelname in de maatschappij (sociale inclusie). Beide instrumenten geven deelnemers en partnerorganisaties van Taal voor het Leven inzicht in de vooruitgang van de deelnemers. In 2018 is ingezet op de kwaliteit van de voortgangstoetsen en vragenlijsten. Deze hulpmiddelen om voortgang te meten zijn geüpdatet in samenwerking met de Maastricht University en het CINOP. Daarnaast is er een boekje beschikbaar gekomen dat partnerorganisaties een voorbeeld geeft hoe ze de toetsen kunnen inzetten. Ook is de terugkoppeling van resultaten versneld en is de manier van het bestellen verbeterd.

Ondersteuning van vrijwilligers

Basistraining

Stichting Lezen & Schrijven heeft in 2017 samen met partners en vrijwilligers onderzocht hoe de behoefte aan meer en bredere ondersteuning kan worden vormgegeven, zodat trainingen en materialen zo goed mogelijk aansluiten op de leervraag van vrijwilligers. Begin 2018 is er een start gemaakt met de herziening van de basistraining. In samenwerking met ITTA Kennisinstituut voor Taalontwikkeling zijn de onderdelen herzien en zullen deze gefaseerd worden geïntegreerd in de huidige training. De onderdelen die toegevoegd worden zijn:

- Brede oriëntatie op basisvaardigheden.
- Aan de slag met leerdoelen.
- Trainersvaardigheid 'modellen'. Dit is een methode waarbij de trainer de vrijwilliger stap voor stap meeneemt in de instructie. Zo gaan de vrijwilligers straks op eenzelfde manier deelnemers begeleiden.

Vrijwilligersnet

Naast de basistraining zijn wij aan de slag gegaan met het ontwikkelen van een online leeromgeving voor vrijwilligers: het Vrijwilligersnet. Een website boordevol kennis, inspiratie en materialen waarmee wij de vrijwilliger de mogelijkheid bieden zich te verdiepen en te ontwikkelen bij het begeleiden van deelnemers. De website is sinds september 2018 live, en zal in 2019 verder worden ontwikkeld. Vrijwilligersnet is in 2018 al door ruim 1200 unieke bezoekers bezocht. Er wordt het meest gekeken in de categorie 'materialen'. Hier vinden vrijwilligers tips en links naar

bruikbare materialen voor hun les of taalontmoeting. Daarnaast zijn er filmpjes met voorbeeldsituaties waar vrijwilligers inspiratie uit op kunnen doen. Op deze manier kunnen vrijwilligers ondersteuning krijgen op het moment dat zij het nodig hebben. In 2019 zullen wij Vrijwilligersnet blijven aanvullen met relevante content. Hierbij speelt de input vanuit de vrijwilligers een grote rol, omdat wij van mening zijn dat dit de functionaliteit van Vrijwilligersnet vergroot.

Kwaliteit trainers en vrijwilligers

Om de kwaliteit van trainers van de vrijwilligers te verbeteren en te bewaken wordt een kwaliteitscyclus ingezet. Het doel is om alle trainers middels de kwaliteitscyclus te certificeren. Enerzijds doen wij dit door te monitoren en anderzijds stimuleren wij hiermee de kwaliteit en professionalisering. Voor trainers houdt dit in dat ze een trainingsbezoek krijgen, een zelfevaluatie doen en vervolgens een evaluatiegesprek over de training voeren. Op deze manier houden we de kwaliteit van de trainingen hoog. Na afloop van deze 3 onderdelen ontvangen de trainers bij voldoende geschiktheid een certificaat.

Studiedagen voor vrijwilligers

Na het grote succes van de studiedag voor vrijwilligers in 2017, zijn er dit jaar in alle rayons een of meerdere studiedagen voor vrijwilligers georganiseerd. In totaal waren er 15 verschillende dagen, die door ruim 1300 vrijwilligers zijn bezocht.

De studiedagen boden vrijwilligers de mogelijkheid hun kennis te vergroten. Zij konden deelnemen aan verschillende workshops, zoals 'motiveren kun je leren' en 'creatief omgaan met taal'. Bovendien gaf het vrijwilligers de mogelijkheid om met elkaar in contact te komen en zo ervaringen uit te wisselen.

“Altijd leuk om met elkaar te delen en van elkaar te leren”

studiedag Noord-West, 6 jul

Materialenwijzer en Adviescollectie

De Adviescollectie bevat een brede selectie materialen rond basisvaardigheden: naslagwerken voor vrijwilligers, leesboekjes voor deelnemers, en leermateriaal waarmee deelnemers onder begeleiding, maar ook zelfstandig kunnen werken. Hiermee kunnen vrijwilligers en professionals advies krijgen over welk materiaal zij goed kunnen inzetten bij begeleiding van deelnemers en over materialen waarmee de deelnemer zelf aan de slag kan. In 2018 is de Adviescollectie gelanceerd en uitgebreid.

De Adviescollectie is een aanvulling op de Materialenwijzer, die leermiddelen bevat voor vrijwilligers om deelnemers te helpen zich verder te ontwikkelen. Met de Materialenwijzer en de Adviescollectie hebben bibliotheken en (digi)Taalhuizen een overzicht van instrumenten voor zowel vrijwilligers als deelnemers. In 2018 is geïnventariseerd welke materialen nieuw zijn en zijn voorbereidingen getroffen om de Materialenwijzer te updaten begin 2019. De Koninklijke Bibliotheek en Stichting Lezen & Schrijven ontwikkelden de Adviescollectie en de

Materialenwijzer in nauwe samenwerking met Bureau BinnenBoord, NBD Biblion, Het Begint met Taal, non-formele taalaanbieders, bibliotheken en provinciale ondersteuningsinstellingen.

“Verrijkend en verhelderend”

deelnemer over de workshop **intercultureel bewustzijn, studiedag Midden, 14 september**

Drukbezochte vrijwilligersdag in Zwolle.

Samenwerken

Samenwerken

De aanpak van Stichting Lezen & Schrijven is een netwerkaanpak, waarin samenwerken met vele partners centraal staat. We ondersteunden in 2018 actief vele lokale netwerken en openden samen met partners een groot aantal Taalhuizen. Gemeenten en bibliotheken speelden in veel van onze samenwerkingen een belangrijke rol. Wij ondersteunden onze partners in het vinden, opleiden en volgen van laaggeletterden. Ook werken we samen met onderzoeksinstellingen, uitgeverijen en ontwikkelaars van lesmaterialen om effectief aanbod te ontwikkelen voor de aanpak van laaggeletterdheid op verschillende niveaus en thema's.

Bekijk hier het overzicht van onze landelijke kennispartners:

www.lezenenschrijven.nl/wat-wij-doen/samenwerkingspartners/landelijke-kennispartners/

Bekijk hier het overzicht van onze Taal voor het Leven-partners:

www.taalvoorhetleven.nl/over-taal-voor-het-leven/landelijke-partners/

Leescoalitie In 2012 nam Stichting Lezen het initiatief tot samenwerking in een Leescoalitie. Organisaties die landelijk een taak te vervullen hebben op het gebied van taal- en leesbevordering, bundelen hun krachten om zo veel mogelijk mensen aan te zetten tot lezen en voorlezen om laaggeletterdheid tegen te gaan en het lezen van literatuur te bevorderen.

De Leescoalitie bestaat momenteel uit Stichting Lezen (voorzitter), Stichting Collectieve Propaganda van het Nederlandse Boek, Stichting Lezen & Schrijven, het Literatuurmuseum / Kinderboekenmuseum, de Koninklijke Bibliotheek en Vereniging Openbare Bibliotheken.

Eind 2017 is een nieuwe campagne van de Leescoalitie gestart: "Lees Met Andermans Ogen". Met deze campagne roept de Leescoalitie iedereen op om eens (vaker) een boek te lezen over iemand met een andere achtergrond, leeftijd, geloof, opleiding, oftewel om vaker met andermans ogen te lezen. Binnen deze campagne zijn diverse nieuwe activiteiten ontplooid – zoals de Mensenbieb – en wordt het thema via bestaande projecten en activiteiten van Leescoalitiepartners (en andere organisaties die zich aansluiten) onder de aandacht van een breed publiek gebracht. De campagne loopt tot en met medio 2019.

Financiële partners Met (structurele) financiële steun, een zakelijk partnerschap of actiematige samenwerking kunnen we veel bereiken om laaggeletterden in Nederland te helpen. We zijn er trots op dat vele bijzondere partners zich aan ons verbinden en zich inzetten voor een meer geletterd Nederland.

In 2018 werkten we samen met onder andere Ipskamp Printing, Driessen Foundation, Stichting Dioraphte, De Nieuwe Poort en Randstad.

KPN Mooiste Contact Fonds Het KPN Mooiste Contact Fonds en Stichting Lezen & Schrijven hebben in 2018 de krachten gebundeld. Met financiering van het KPN Mooiste Contact Fonds ontwikkelen we Succes!-boekjes en een e-learning over digitale vaardigheden voor laaggeletterden. Daarnaast worden KPN-vrijwilligers bij het project betrokken. Dit project 'Digitaal voor het Leven' wordt in 2019 afgerond.

VriendenLoterij Het taboe rond laaggeletterdheid veroorzaakt vaak schaamte bij laaggeletterden. De jaarlijkse bijdrage van onze vaste partner de VriendenLoterij zetten we in om dit taboe te doorbreken. Hiervoor ontwikkelen we innovatieve

De bijdrage van de VriendenLoterij zetten we in om het taboe rond laaggeletterdheid te doorbreken.

middelen en campagnes. Ook worden voor deze bijdrage Taalambassadeurs, mensen die op latere leeftijd de stap hebben gezet naar taalscholing, getraind en begeleid. Zij zijn namelijk als geen ander in staat om laaggeletterden over de drempel te helpen. Dit moet er uiteindelijk toe bijdragen dat nog meer mensen de stap zetten om beter te lezen en te schrijven en daarmee beter participeren in de samenleving. Dankzij de bijdrage van de VriendenLoterij organiseren we daarnaast ook het jaarlijkse evenement de TaalHeldenprijs.

Achmea Achmea verbindt zich al jaren aan Stichting Lezen & Schrijven en de aanpak van laaggeletterdheid in Nederland. Met een structurele bijdrage maken zij het mogelijk dat wij het thema zichtbaar maken in de samenleving. Dit gebeurt onder andere met de TaalHeldenprijzen, die uitgereikt worden aan Nederlanders die zich op een bijzondere wijze voor laaggeletterden hebben ingezet. Achmea zet zich ook binnen de eigen organisatie en klantenkring in voor toegankelijkheid en het gebruik van heldere taal. Sinds het begin van de samenwerking heeft Achmea haar verzekeringsvoorwaarden, brieven aan klanten en teksten op websites doorgelicht en vereenvoudigd. Daarnaast is het hun wens om in de toekomst de communicatie met hun klanten nog verder te vereenvoudigen naar taalniveau A2.

FNO FNO is de hoofdfinancier van Voel je goed!, een pilotproject dat eet- en beweegadviezen van een diëtist combineert met groepslessen gezondheidsvaardigheden van een vrijwilliger, toegepast op gezonder eten en meer bewegen. De aanpak is gericht op laagopgeleide volwassenen, die willen werken aan een gezonder gewicht en moeite hebben met taal en daardoor met het verwerken van informatie. Behalve FNO maken ook ZIF, Lidl, Achmea, Ipskamp Printing en Fonds Taal maakt gezonder deze aanpak mogelijk. In april 2019 worden de resultaten van de pilot opgeleverd.

Taalambassadeurs Samen met Stichting ABC organiseert Stichting Lezen & Schrijven jaarlijks Taalambassadeursdagen voor Taalambassadeurs en taalcuristen. Ook vraagt de stichting Taalambassadeurs regelmatig om advies over projecten, publicaties, campagnes en evenementen. Zo wordt actief meegedacht over de toegankelijkheid van websites, de inzet van sociale media en de programmering van evenementen.

Taalambassadeurs schuiven regelmatig aan bij bedrijven en organisaties om advies te geven over het bereiken van laaggeletterden en de aanpak van laaggeletterdheid op de werkvloer. Ook geven ze advies om communicatie en diensten toegankelijker te maken voor mensen die moeite hebben met lezen, schrijven, rekenen en/of digitale vaardigheden.

In 2018 zijn tientallen rondetafelgesprekken georganiseerd met wethouders, Taalambassadeurs en lokale partners met als doel samen te kijken hoe we nog veel meer cursisten kunnen bereiken.

Nieuwsbrieven Naast het organiseren van bijeenkomsten verspreiden we per provincie een nieuwsbrief voor partners en belangstellenden. Deze nieuwsbrieven worden maandelijks verstuurd en hebben inmiddels ruim 12.500 abonnees. In deze nieuwsbrieven delen we de belangrijkste landelijke en regionale ontwikkelingen resultaten en praktijkvoorbeelden.

Social media Naast het organiseren van bijeenkomsten verspreiden we per provincie een nieuwsbrief voor partners en belangstellen

Social media 2018

	19570 Eva en ik		+4.36%
	12248 Lezen & Schrijven		+72.65%
	8561		+11.11%
	5231		+85.17%
	1335		+734.38%

Mobiel screeningsteam aan de slag in Rayon Oost

In 2018 is Stichting Lezen & Schrijven gestart met een pilot om gemeenten te ondersteunen bij het vinden van laaggeletterde NT1-ers onder de bijstandsklanten van de gemeente. Het zogenaamde Mobile Screeningsteam wordt ingevlogen en helpt de gemeente door op één dag een grote groep bijstandsgerechtigden te screenen, te spreken en ze indien nodig door te verwijzen naar passend aanbod.

Doorverwijzen is cruciaal

Uit verschillende onderzoeken is gebleken dat consulenten van de gemeente het moeilijk vinden het gesprek aan te gaan over laaggeletterdheid. Klanten maken een Taalmeter, maar het gesprek achteraf, dat cruciaal is voor de doorverwijzing, wordt vervolgens niet goed uitgevoerd. Dat heeft tot gevolg dat een klant met een indicatie niet naar passend aanbod wordt doorverwezen en de problematiek rondom taal niet wordt aangepakt. Om deze reden is Stichting Lezen & Schrijven een pilot gestart om gemeenten hierbij te ondersteunen. Het Mobiel Screeningsteam wordt ingezet met als doelen:

- Een grote groep laaggeletterden/NT1-ers te vinden en warm door te verwijzen.
- De gemeente een hands-on training te bieden in het afnemen van de Taalmeter.

Aanpak

Het Mobile Screeningsteam (MST) kan worden aangevraagd door een gemeente die graag een vorm van screening wil opzetten. Het MST helpt de gemeente vervolgens met het opzetten van een Taalmeterdag. Dit houdt in dat het MST het plaatselijke taalaanbod betreft bij deze dag (formeel en non-formeel taalaanbod). Het MST stelt een uitnodigingsbrief op en de gemeente identificeert de doelgroep en nodigt deze uit. Er worden voor een dag ongeveer 100 personen uitgenodigd. Op de Taalmeterdag neemt het MST alle Taalimeters af. De gesprekken worden in eerste instantie ook door het MST gevoerd. Consulenten van de gemeente zijn aanwezig bij deze gesprekken, zodat zij zien hoe ze toekomstige gesprekken zelf zouden kunnen voeren. Als een klant aangeeft graag naar les te willen, wordt hij/zij doorverwezen naar het formele

of het non-formele aanbod. Omdat de aanbieders ook aanwezig zijn op deze dag kunnen klanten zich direct aanmelden.

Voorwaarden

Er zijn een aantal voorwaarden waar een organisatie aan moet voldoen, als zij gebruik willen maken van deze eenmalige afname georganiseerd door Stichting Lezen & Schrijven.

- De organisatie moet een garantie afgeven dat zij na de eenmalige afname over wil gaan op structurele of periodieke screening.
- De gemeente mag personen die een indicatie hebben en bereid zijn lessen te volgen hierin niet belemmeren. In samenwerking met het Taalhuis en het roc wordt gezorgd dat de lessen niet belemmeren in de zoektocht naar werk.
- De bijeenkomst heeft een verplicht karakter.

Resultaten

Tot op heden zijn we met acht organisaties de samenwerking aangegaan om het Taalmeterproject uit te voeren. In eerste instantie zijn er ruim 700 personen geselecteerd voor het maken van de Taalmeter. Na de eerste ronde van afmeldingen (vakantie, ontheffingen, ziekte) zijn hier ruim 550 personen van overgebleven. Uiteindelijk kwamen er 298 personen af op de oproep van de gemeente af. Ruim 150 personen hebben een indicatie. 71 NT1-ers zijn doorverwezen naar een passend traject en daar aan de slag met basisvaardigheden.

Lees meer op:

www.lezenenschrijven.nl/verhalen/

De organisatie

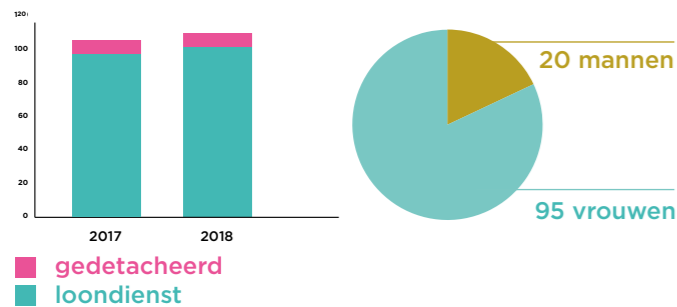

De organisatie

Stichting Lezen & Schrijven is een flexibele en energieke organisatie, waar mensen werken die hart hebben voor laaggeletterden. Gedreven en ervaren professionals bouwen samen met partnerorganisaties, beleidsmakers, docenten en vrijwilligers aan duurzame regionale netwerken om samen nog meer mensen te helpen. Intern blijft de organisatie bouwen aan een dynamisch team, zodat de juiste mensen op het juiste moment op de juiste plek hun talent kunnen inzetten.

Het team

Eind 2018 heeft de organisatie 115 medewerkers in dienst. In fte's waren dit er gemiddeld 104. Van hen waren 97 fte's in loondienst en 7 fte's gedetacheerd vanuit partners. De verhouding man/vrouw bedroeg 95 vrouwen en 20 mannen (in loondienst).

In 2018 hebben 32 medewerkers de organisatie verlaten om zich weer verder te ontwikkelen bij andere organisaties. Ook hebben we 31 nieuwe enthousiaste collega's en 5 stagiaires mogen verwelkomen. Het ziekteverzuim bedroeg gemiddeld 4,8 %; dit is vergelijkbaar met het landelijk gemiddelde.

In 2018 hebben we een start gemaakt met ons vitaliteitsprogramma. Zo is er extra aandacht voor de werk/privé-balans, gezonde lunch, goede werk- en vergaderplekken met sta mogelijkheden en inspiratiesessies.

In 2018 zijn we verder gegaan met de uitkomsten en verbeterplannen van het medewerker tevredenheidsonderzoek uit 2017. We hebben onder andere aandacht besteed aan de drie prioriteiten: het verbeteren van kennisdeling, het werken aan kwaliteit en het verlagen van de werkdruk. Daarnaast hebben we geïnvesteerd in het vasthouden van onze krachten zoals het werkplezier, betrokkenheid bij zowel het werk als de

organisatie, de samenwerking en collegiale sfeer.

Ook is er aandacht besteed aan de ontwikkeling van de medewerkers. Er zijn trainingen georganiseerd op het gebied van resultaatgericht werken in teams, gesprekstechnieken en projectmanagement. Hier hebben veel collega's aan deelgenomen.

Ondernemingsraad

De ondernemingsraad (or) is sinds maart 2017 in zo goed als dezelfde samenstelling actief, met een vertegenwoordiging vanuit verschillende functies en teams.

Gedurende het jaar 2018 heeft de or frequent overleg gevoerd met de directeur-bestuurder en de manager bedrijfsvoering over personele en organisatorische zaken. Belangrijke agendapunten voor de or waren de ICT-migratie en de toekomst van Stichting Lezen & Schrijven. Voorafgaand aan de ICT-migratie verzocht de or de directeur-bestuurder om medewerkers op tijd mee te nemen in de plannen en voldoende tijd voor scholing in te ruimen voor dit project. Later was er ook aandacht voor passende hardware op de werkplek.

De or speelt samen met andere collega's een actieve rol in een klankbordgroep over de toekomstige koers van de stichting. Verder is aandacht gevraagd voor zaken als: werkbeleving, werkplezier en vitaliteit. Door middel van een enquête is daarbij ook de input van de medewerkers meegenomen. Daarnaast heeft de or geadviseerd over: een analyse van exitgesprekken, het arbo- en verzuimbeleid, een splitsing van de afdeling Kennis & Innovatie en het profiel van de nieuwe manager Programma's & Innovatie. Na elke or-vergadering is via intranet met de collega's gedeeld wat besproken is. Nieuwe medewerkers hebben een presentatie over het werk van de or gekregen.

Begin 2019 zijn er nieuwe verkiezingen vanwege het aflopen van het zittingstermijn van de or. In maart 2019 de or in nieuwe samenstelling van start. Hierbij blijft de vertegenwoordiging vanuit verschillende functies en teams intact.

Vrijwilligers

In 2018 zijn er 7467 nieuwe vrijwilligers getraind via Taal voor het Leven. Deze vrijwilligers werken vanuit lokale partnerorganisaties; zij zijn geen vrijwilligers van Stichting Lezen & Schrijven.

Ook werkt Stichting Lezen & Schrijven met ex-laaggeletterde vrijwilligers die worden ingezet als Taalambassadeur. Met hun ervaringsverhalen zorgen zij voor bijzondere bijdragen aan lokale en landelijke evenementen. Alle Taalambassadeurs krijgen een training om hun inzet te ondersteunen. Dit doen we in nauwe samenwerking met Stichting ABC. Voor hun werkzaamheden ontvangen de Taalambassadeurs een onkosten- en reiskostenvergoeding volgens de richtlijnen van de Belastingdienst. In 2018 is een visie en werkplan ontwikkeld voor de inzet van Taalambassadeurs.

Interne organisatie

Intern heeft Stichting Lezen & Schrijven zich in 2018 verder ontwikkeld tot een professionele en effectieve organisatie. Een ICT-migratie was een belangrijk project, waarbij geïnvesteerd is in een goed werkende en stabiele ICT-omgeving die aansluit op de behoefte van de organisatie. Dit project is afgerond. Hierdoor is een andere manier van werken ontstaan, waardoor kennis nu efficiënter en effectiever gedeeld kan worden en de samenwerking tussen collega's in Den Haag en in het land beter en makkelijker is geworden.

De organisatie voldoet aan de nieuwe AVG-wetgeving. Daarnaast is de aanzet gedaan om de naleving hiervan goed te borgen.

Een goede stap is gezet in het monitoren van de voortgang op projecten. Met behulp van de Plan Do Check Act-cyclus zijn alle projecten zowel inhoudelijk als financieel beoordeeld en waar nodig bijgesteld. Tevens is er een start gemaakt met het projectmatig werken, waarbij medewerkers een training hebben gekregen hoe zij meer projectmatig aan de slag kunnen. Het doel hiervan is om op een gestructureerde manier en met het gebruik van standaard formats een project te starten, te managen en af te ronden. Een vervolg hierop zal verder in gang gezet worden in 2019.

Bestuur en raad van toezicht

Stichting Lezen & Schrijven (statutaire naam) is een onafhankelijke stichting gevestigd in Den Haag. De stichting heeft een dagelijks bestuur bestaande uit een directeur-bestuurder. Daarnaast is er een raad van toezicht. In 2018 zijn de statuten niet gewijzigd.

Bestuur

Geke van Velzen is vanaf 1 januari 2018 aangesteld als directeur-bestuurder. De directeur-bestuurder is verantwoordelijk voor:

- het dagelijks bestuur van Stichting Lezen & Schrijven;
- het formuleren van het strategisch beleid van de stichting;
- het opstellen en uitvoeren van de visie op korte en lange termijn.

Met deze inrichting onderschrijft de stichting de maatschappelijke normen voor 'goed bestuur': de Code Goed Bestuur voor Goede Doelen (voorheen Code Wijffels). Die bepaalt onder meer:

- de scheiding tussen bestuur en toezicht;
- een vastgesteld reglement voor bestuur en raad van toezicht;
- een door alle bestuursleden, medewerkers, freelancers en stagiaires ondertekende gedragscode;
- de publicatie van jaarverslagen, inclusief jaarrekeningen (inclusief controleverklaring) op de website lezenenschrijven.nl;
- het vrijwilligersbeleid, met daarin onder meer beschreven de activiteiten die vrijwilligers uitvoeren, de communicatie met de vrijwilligers en de mogelijke vrijwilligersvergoeding.

De directeur-bestuurder vormt samen met de manager Programma's en Innovatie en de manager Bedrijfsvoering het managementteam van de organisatie. Arjan Beune was in 2018 manager Programma's en Innovatie. Wietske Kuipers vervulde de functie van manager Bedrijfsvoering.

Raad van toezicht

Stichting Lezen & Schrijven onderschrijft de maatschappelijke normen voor 'goed bestuur'. De raad van toezicht speelt daarbij een belangrijke rol. De raad van toezicht houdt integraal toezicht op het beleid en de algemene gang van zaken van de

Raad van toezicht

maatschappelijke normen voor 'goed bestuur'. De raad van toezicht speelt daarbij een belangrijke rol. De raad van toezicht houdt integraal toezicht op het beleid en de algemene gang van zaken van de stichting. De raad benoemt de directeur-bestuurder. Door de gemengde samenstelling is de raad een verbindende schakel tussen stichting en maatschappij. De leden van de raad van toezicht spelen in hun eigen vakgebied een toonaangevende rol, zijn begaan met maatschappelijke thema's en erkennen het belang van geletterdheid. De raad van toezicht benoemt uit zijn midden twee leden die de auditcommissie vormen.

In de loop van 2018 is de samenstelling van de raad van toezicht gewijzigd. Marja van Bijsterveldt heeft op 1 september het voorzitterschap overgedragen aan Mariëtte Hamer. Per 31 december 2018 is Marja van Bijsterveldt gestopt als lid van de raad van toezicht. Per 1 januari 2019 zal de heer Tof Thissen toetreden tot de raad van toezicht. In 2018 bestond de raad van toezicht uit de volgende personen:

- Mariëtte Hamer (voorzitter)
- Marja van Bijsterveldt
- Sheila Sitalsing
- Joost Farwerck
- Simone Heidema
- Pieter Cortenbach

De leden van de raad van toezicht worden benoemd voor een periode van drie jaar en kunnen daarna nogmaals voor drie jaar worden herbenoemd.

De directeur-bestuurder en toezichthouders hebben geen nevenfuncties die conflicteren met de belangen van Stichting Lezen & Schrijven.

Verslag raad van toezicht

De raad van toezicht en de directeur-bestuurder zijn in 2018 viermaal bijeengekomen. Ook de auditcommissie is viermaal bijeengekomen. Minimaal jaarlijks staat de raad van toezicht stil bij (de beheersing van) de risico's van Stichting Lezen & Schrijven. De raad keurde de jaarrekening, begroting, kwartaalcijfers en mandaatregeling goed. Ook het jaarplan en de monitoring- en onderzoeksresultaten zijn besproken. Daarnaast waren de leden van de raad van toezicht aanwezig bij diverse activiteiten van de stichting en zijn zij betrokken geweest bij het formuleren van een nieuw meerjarenplan.

Honorering directeur-bestuurder en leden van de raad van toezicht

De leden van de raad van toezicht doen hun werkzaamheden onbezoldigd. De directeur-bestuurder ontvangt wel een salaris van de stichting. De honorering van de directeur-bestuurder is door de raad van toezicht goedgekeurd en valt binnen de normen van de Wet normering topinkomens (WNT) voor topfunctionarissen binnen (semi) publieke organisaties. De leden van de raad van toezicht en het bestuur zijn gerechtigd om onkosten voor reis en verblijf en zakelijke onkosten die zijn gemaakt ten behoeve van Stichting Lezen & Schrijven, te declareren. Voor 2018 heeft de raad van toezicht geen gebruik gemaakt van de mogelijkheid om de onkosten te declareren. De bezoldiging van de directeur-bestuurder is in overeenstemming met de WNT.

Prinses Laurentien, oprichter Stichting Lezen & Schrijven

De stichting werd in 2004 opgericht door prinses Laurentien. Haar persoonlijke gedrevenheid en inzet voor geletterdheid dateert van ver voor de start van de stichting. Met de oprichting van Stichting Lezen & Schrijven wilde de prinses zo veel mogelijk partijen verbinden die al actief waren, of zouden moeten zijn, op het gebied van laaggeletterdheid. Want ondanks het hoge aantal laaggeletterden, werd het destijds niet als serieus maatschappelijk vraagstuk erkend.

In 2014 besloot de prinses het stokje als bestuursvoorzitter over te dragen. Marja van Bijsterveldt werd voorzitter en de prinses werd erevoorzitter. Eind 2017 legde de prinses haar functie als erevoorzitter neer. De prinses gaat onverminderd door met haar inzet voor een geletterd Nederland en ze blijft ook internationaal actief, onder andere als Speciaal Gezant Geletterdheid voor UNESCO. De stichting en haar oprichter werken nauw samen. Ook reikt de prinses voor Stichting Lezen & Schrijven jaarlijks de TaalHeldenprijzen uit.

Prinses Laurentien

Financiën en vooruitblik

Financiën

Samenvatting financiële resultaten inclusief toelichting inkomsten

Stichting Lezen & Schrijven financiert haar activiteiten met publieke en private baten. De verhouding van de verdeling van deze baten is 89% publiek en 11% privaat.

Baten

De totale inkomsten (som van de geworven baten) in 2018 bedragen € 13.326.934. Dat is € 1.075.385 hoger dan in 2017 en € 3.668.273 lager dan begroot voor 2018. De afwijking ten opzichte van de begroting komt voornamelijk door een onderbesteding van de materiële lasten binnen het project Taal voor het Leven. Reden hiervan is onder andere de doorwerking van de latere start van dit project (voorjaar 2016). Ook speelde mee dat er bij de start van het project eerst lokale netwerken opgezet moesten worden. Pas daarna is het stimuleren van de aanpak van laaggeletterdheid via projecten binnen die netwerken met een gerichte bijdrage (de zogenaamde vliegwielbijdragen) mogelijk. Dit proces is voor wat betreft de realisatie van de bijdragen dus ook later op gang gekomen. De verwachting is dat een groot deel van de materiële lasten van Taal voor het Leven in 2019 zal worden gerealiseerd. Vanwege de latere start van het project kan en mag Stichting Lezen & Schrijven de besteding van deze materiële kosten doorschuiven naar 2019. Er is een aanvullende subsidie van de ministeries van OCW, SZW en VWS ontvangen om het Taal voor het Leven programma te verlengen tot uiterlijk 31 maart 2020. Eind 2019/begin 2020 verwacht Stichting Lezen & Schrijven het project te hebben gerealiseerd.

Baten van subsidies

De subsidies van overheden bedragen in 2018 € 11.806.747. Deze subsidies zijn voornamelijk bestemd voor: het programma Taal voor het Leven (actielijn 1 Tel mee met Taal inclusief de Week van de Alfabetisering actielijn 5, ministeries van OCW, SZW en VWS), de pilot Educatie voor Vrouwen met Ambitie (actielijn 4 Tel mee met Taal, ministerie van OCW), Voor 't zelfde geld uit de schulden (ministerie van SZW) en het Speciaal Gezantschap Geletterdheid namens UNESCO (ministerie van OCW).

Baten van organisaties zonder winststreven

In totaal heeft Stichting Lezen & Schrijven in 2018 € 1.214.899 als baten verantwoord van organisaties zonder winststreven. Deze baten zijn ontvangen van onder andere de Bill & Melinda Gates Foundation, Google, Zorg Innovatie Forum, Fonds NutsOhra, Het Mooiste Contact Fonds, De Nieuwe Poort en Stichting Dioraphte. De gerealiseerde baten zijn in 2018 € 68.888 lager dan begroot. De belangrijkste oorzaak is deels het verschuiven van begrote baten naar 2019 door vertraging van de onderliggende projectbestedingen.

Baten van loterijorganisaties

De baten van loterijorganisaties bedragen in 2018 € 229.005. Dit bedrag is verkregen van de VriendenLoterij. Stichting Lezen & Schrijven besteedt deze baten aan agendering, projecten en activiteiten die niet volledig gefinancierd worden vanuit subsidies. De samenwerking met de VriendenLoterij is in 2016 positief geëvalueerd en is verlengd tot en met 2021. De jaarlijkse vaste bijdrage is € 200.000. In 2018 bedraagt de aanvullende opbrengst

uit de kwartaalafdrachten € 27.500 en de opbrengst uit de extra trekkingen bedraagt € 1.505. (De investering in de extra wervingsactie van de Vriendenloterij bedraagt in 2018 € 17.000).

Baten van bedrijven

In 2018 is € 67.092 als baten van bedrijven verantwoord, afkomstig van Achmea, Glenncore en enkele andere partners. De baten in 2018 zijn € 22.983 lager dan begroot. Ondanks de inspanningen op het gebied van fondsenwerving blijkt het realiseren van een (ongeoormerkte) baten van bedrijven naast de grote subsidiestroom lastig. In 2018 is daarom een nieuwe strategie voor Fondsenwerving ontwikkeld die van 2019 gerealiseerd zal worden.

Baten van particulieren

De in 2018 ontvangen baten van particulieren bedragen € 9.192. Dit is € 57.883 lager dan begroot. Evenals bij de realisatie van de baten van bedrijven is het ook hier, ondanks inspanningen, moeilijk om de begrote baten te realiseren. Eind 2018 is op de website lezenenschrijven.nl een donatieknop geïnstalleerd. In 2019 hopen we hierdoor meer baten van particulieren te kunnen realiseren.

Lasten

De totale lasten bedragen € 13.403.517. Deze lasten bestaan uit de bestedingen aan de doelstellingen, wervingskosten en de kosten beheer en administratie. De afwijking tussen de gerealiseerde lasten en de begrote lasten bedraagt € 3.593.931 (21% lager dan begroot, evenals de procentuele afwijking van de baten in 2018). In de begroting bedragen de bestedingen aan de doelstellingen, de wervingskosten en de kosten beheer en administratie, uitgedrukt in percentage van de som van de lasten,

respectievelijk 98,5%, 0,5% en 1%. De gerealiseerde percentages wijken gering af: 98,1%, 0,7% en 1,2%. De begrote wervingskosten bedragen, uitgedrukt in percentage van de baten, 0,5%. In de realisatie is dit 0,7% geworden.

Besteed aan de doelstellingen

De bestedingen aan de doelstellingen betreffen de doorbelaste kosten beheer- en administratie en de gerealiseerde materiële lasten. In 2018 is € 13.149.721 besteed aan de doelstellingen. Dit is € 3.587.556 lager dan begroot voor 2018, voornamelijk doordat in de uitvoering van het programma Taal voor het Leven eerst de infrastructuur en de netwerken neergezet moesten worden, voordat de vliegwieltbijdragen zinvol besteed konden worden (zoals hierboven onder de baten van subsidies is toegelicht). De uitgaven die in 2018 nog niet zijn gedaan, zullen in 2019 gerealiseerd worden.

De bestedingen aan de doelstellingen van € 13.149.721 bestaan uit de doorbelaste organisatiekosten (€ 8.518.602) en uit materiële lasten (€ 4.631.119).

Wervingskosten

De kosten voor eigen fondsenwerving bedragen in 2018 € 90.260. Hiervan is € 65.700 bestemd voor de doorbelaste organisatiekosten en € 24.560 is bestemd voor de materiële kosten van de fondsenwerving.

Kosten beheer en administratie

De totale organisatiekosten (waaronder de personeelslasten, afschrijvingen, huisvestingslasten, kantoorlasten en algemene lasten vallen) bedragen in 2018 € 8.747.839. Deze organisatiekosten zijn in

€ 64.289 hoger dan begroot (0,7%). De organisatiekosten worden net als vorig jaar voor 98% doorbelast aan de doelstellingen. Per saldo worden de niet doorbelaste organisatiekosten (kosten beheer en administratie) voor € 163.535 (2%) niet doorbelast.

Resultaat

Het resultaat in 2018 bedraagt € 77.290 negatief. Ten opzichte van de begroting is dit € 77.550 lager dan begroot. De reden is dat in 2018 de opbrengsten uit ongeoormerkte fondsenwerving ondanks inspanningen niet overeenkomstig de begroting zijn gerealiseerd: de realisatie was € 68.070 (18%) lager dan begroot. De bestedingen ten laste van deze ongeoormerkte baten zijn evenwel € 9.480 hoger dan begroot.

Beleggingen

Stichting Lezen & Schrijven belegt niet met haar gelden en heeft geen beleggingsbeleid.

Reserves en fondsen

Stichting Lezen & Schrijven besteedt zo veel mogelijk van haar middelen direct aan de doelstellingen. Wel heeft Stichting Lezen & Schrijven een drietal reserves op de balans staan.

Continuïteitsreserve

De continuïteitsreserve bedraagt € 600.000. Deze reserve is bestemd voor het eventueel bouwen van de organisatie wanneer er niet meer voldoende financiering is om alle activiteiten uit te voeren. De reserve is destijds opgebouwd vanuit ongeoormerkte gelden. De reserve is nog niet geactualiseerd naar aanleiding van een actuele risicoanalyse. Op dit moment zijn er geen aanwijzingen dat er

significante risico's aanwezig zijn behoudens de hierboven genoemde afbouw van de organisatie in verband met onvoldoende financiering.

Overige reserve

De overige reserve (per ultimo 2018 € 79.920) is gevormd uit het saldo van baten en lasten vanuit niet bestede ongeoormerkte gelden over de afgelopen jaren. De overige reserve wordt gebruikt om de komende jaren in te zetten voor activiteiten waarvoor geen of ten dele subsidie beschikbaar voor is, maar waar stichting Lezen & Schrijven het wel belangrijk vindt om hierin te investeren.

Bestemmingsreserve

De bestemmingsreserve (€ 202.131) is gevormd uit vrij ontvangen gelden van de VriendenLoterij en is door de raad van toezicht bestemd voor specifieke doelstellingen in de komende jaren. Jaarlijks wordt de bijdrage van het verslagjaar gestort in deze bestemmingsreserve. Eveneens wordt jaarlijks eenzelfde bedrag onttrokken aan deze reserve ter dekking van bestedingen aan de doelstellingen en kosten beheer- en administratie van het lopende jaar.

Bestemmingsfonds

Het saldo van het bestemmingsfonds (€ 7.000) is bestemd voor de uitreiking van de TaalHeldenprijzen 2018 in januari 2019. Deze bijdrage is mogelijk gemaakt door Achmea.

Risico's en onzekerheden

Om financiële risico's te beheersen, maakt Stichting Lezen & Schrijven met al haar opdrachtgevers afspraken over (wettelijke) verplichtingen, de monitoring van resultaten en verantwoording. Door interne procedures zorgen we ervoor dat we hieraan kunnen voldoen. De projectbudgetten worden

gemonitord volgens een planning & control-cyclus. Periodiek wordt met de budgethouders gekeken naar de begroting, de realisatie ten opzichte van de begroting en de verwachte kosten voor de komende periode. Ook vindt er een koppeling plaats tussen inhoudelijke voortgang en de financiële realisatie. Voor het project Tel mee met Taal wordt er per kwartaal een inhoudelijke en financiële voortgangsrapportage opgesteld die met de stuurgroep vanuit de ministeries wordt besproken.

De inhoudelijke resultaten van Stichting Lezen & Schrijven worden periodiek gemeten. Per opdrachtgever is een afspraak gemaakt over de wijze van resultaatmeting. Maastricht University monitort bijvoorbeeld de voortgang van Taal voor het Leven-cursisten. Andere onderzoeksinstellingen, zoals Ecorys en het Verwey-Jonker Instituut, monitoren in opdracht van het Rijk de resultaten van Stichting Lezen & Schrijven in het kader van Tel mee met Taal. Deze evaluaties zijn onderdeel van het gesprek met de verschillende financiers en de raad van toezicht. Tel mee met Taal is verreweg het grootste project van Stichting Lezen & Schrijven. De afhankelijkheid van deze subsidie is dan ook groot. De subsidie liep aanvankelijk van 2016 tot en met 2018. Voor het jaar 2019 is hiervoor een aanvullende subsidie gekomen zodat het ministerie van OCW nog extra tijd heeft om haar plannen af te ronden rondom de vervolgaanpak laaggeletterdheid 2020-2024. De verwachting is dat de stichting hier weer een belangrijke rol in gaat spelen, maar dat deze rol mogelijk wel iets anders gaat

worden. Dit kan ook consequenties hebben voor de organisatie.

Daarom is Stichting Lezen & Schrijven volop aan de slag om haar koers voor de komende jaren verder uit te zetten. Daarbij zal ook nagedacht worden hoe we meer diversiteit krijgen in de geldstromen, zodat we minder afhankelijk zijn van subsidies. Het doel hierbij is om ook in de toekomst een duurzame en financieel gezonde organisatie te blijven. De continuïteitsreserve is ongewijzigd gebleven. Voor de korte termijn is dit bedrag toereikend is. Op basis van de nog vast te stellen vernieuwde strategie zal opnieuw gekeken worden of het bedrag toereikend is.

Vooruitblik

Organisatie

Het jaar 2019 staat voor Stichting Lezen & Schrijven in het teken van transitie. Enerzijds ronden we het grote Taal voor het Leven project dat van 2016-2019 heeft gelopen af. Anderzijds gaan we aan de slag met de toekomst: begin 2019 wordt het meerjarenplan 2020-2024 bekend en later in het jaar gaan we aan de slag met het schrijven van een nieuwe subsidie-aanvraag voor de stuurgroep Tel mee met Taal bestaande uit de ministeries van BZK, OCW, VWS en SZW.

Programma's en projecten

Taal voor het leven

In 2019 blijven we ons samen met onze stakeholders inzetten om de (taal)netwerken te verstevigen. Voor de borging achten we de regierol van de gemeenten onmisbaar. Met verschillende landelijke organisaties zijn we in gesprek om te zien op welke manier we vanaf 2020 verdere samenwerking kunnen vormgeven en passende ondersteuning kunnen bieden. In het voorjaar van 2019 presenteren de ministeries van OCW, VWS, SZW en BZK de nieuwe aanpak Laaggeletterdheid. In vervolg daarop zal een discussie in de Tweede Kamer volgen en na goedkeuring zal L&S een nieuwe subsidieaanvraag voorbereiden.

Taalhuizen

Het komende jaar ligt voor Taalhuizen onze focus op het borgen van structurele begeleiding van de Taalhuizen in het lokale taalnetwerk en het nadenken over goede opleidingsinstrumenten voor taalhuiscoördinatoren. Dat doen we samen met de Koninklijke Bibliotheek, Stichting Lezen en de gezamenlijke POI's verenigd in de SPN.

Screeningsinstrumenten

Samen met de circa 350 organisaties, die we ondersteunen via screeningsinstrumenten als Basismeters, Taalverkenner en contextgerichte vragen, willen we in 2019 werken aan borging en structureel screenen. De ondersteuning bestaat -naast inzet van instrumenten- vooral ook uit training en advies over implementatie, gespreksvoering en inbedding van structureel screenen (en waar mogelijk doorverwijzen) in het werkproces. De komende jaren zetten we stevig in op de maatwerkondersteuning bij screenen en doorverwijzen.

Borging

Het borgen van de aanpak van laaggeletterdheid in de lokale taalnetwerken om zo meer te bereiken in het samen oplossen van de (digi)taalvraag, is belangrijk. Aankomend jaar onderzoeken we daarom hoe een groeimodel voor een integrale aanpak laaggeletterdheid in gemeenten gerealiseerd kan worden met de Universiteit Utrecht.

We zetten ons in voor meer verbinding tussen diverse beleidsterreinen en laaggeletterdheid. Zo streven we er naar dat op gebied van de thema's Geld en Werk in elke regio een goede samenwerking met het (taal)netwerk is.

Naast het verminderen van laaggeletterdheid besteden we in 2019 ook voldoende aandacht aan de preventie. We bieden een gezinsaanpak rondom taalachterstand en/of laaggeletterdheid aan. Het materiaal Taal voor Thuis wordt verbeterd en gaat in 2019 verder onder de noemer Voor jou en je kind! Ook zorgen we dat dit materiaal beschikbaar komt via de lokale (taal)netwerken. Samen met het Nederlands Centrum Jeugdgezondheid gaan we de overdracht van achterstanden door

laaggeletterdheid van generatie op generatie doorbreken. Omdat we vinden dat alle kinderen in Nederland kansen verdienen op een veilige en gezonde ontwikkeling.

EVA

In 2019 wordt de effectmeting van het pilotproject EVA opgeleverd. Ook levert de pilot een Toolkit Empowerment op waar gemeentes, Taalhuizen en maatschappelijke organisaties gebruik van kunnen maken. De Toolkit bevat praktijkvoorbeelden, adviezen, wervingsmaterialen, een vrijwilligerstraining en cursusaanbod empowerment. Het Cursusaanbod Empowerment is inzetbaar voor zowel mannen als vrouwen en helpt hen om zich met meer zelfvertrouwen en zelfinzicht verder te ontwikkelen.

Voel je goed!

2019 staat in het teken van het onderzoek naar de effecten van Voel je goed! Hebben Voel je goed!-deelnemers na afloop van de ontvangen eet- en beweegadviezen van de diëtist en de gevolgde lessen gezondheidsvaardigheden van een vrijwilliger een gezonder gevoel en een gezonder gewicht? De onderzoeksresultaten worden in 2019 gepubliceerd. Daarnaast staat de borging van het project in de zes pilotgemeenten en de uitrol ervan in minimaal tien nieuwe gemeenten op de agenda.

Digitaal voor het leven

De pilots waarin deelnemers aan de slag gaan met het nieuwe digitale materiaal worden in 2019 afgesloten met feestelijke bijeenkomsten waarin KPN-vrijwilligers deelnemers uit de pilots ontmoeten. De nieuwe lesmethode kan vanaf het najaar gebruikt worden.

Onderzoek

In 2019 verschijnen onder andere onderzoeken over de volgende onderwerpen:

- Herkennen, bereiken en activeren van de moeilijker bereikbare doelgroepen
- Waar staan de gemeente op het vlak van de aanpak laaggeletterdheid
- Percentages laaggeletterden en gemiddelde geletterdheid binnen verschillende beroepen
- Kosten laaggeletterdheid voor bedrijven
- Validatie Taalverkenner UWV
- Evaluatie pilot EVA 2015 - 2018
- Monitoringsonderzoek interventie Taal voor het Leven 2019

Agendering

De doelstellingen voor agendering in 2019 zijn: een toename en verdieping van kennis over laaggeletterdheid bij een breed publiek, het vaker herkennen van laaggeletterdheid in eigen (werk) omgeving, het doorbreken van het taboe op laaggeletterdheid en het inspireren van mensen om actief een bijdrage te leveren aan een geletterd Nederland, door ofwel aan eigen taalvaardigheid te werken ofwel door een ander te helpen in taalbevordering.

In 2019 richten we ons op de doelgroep laaggeletterden door de succesvolle campagne: "Ik wil leren" landelijk beschikbaar te maken. Daarnaast investeren we in het verder ontwikkelen van een online community waar laaggeletterden in een veilige omgeving gestimuleerd worden om te leren, relevante

tips krijgen en kunnen uitwisselen over hun interesses en ervaringen. Ook kijken we hoe we met de Week van de Alfabetisering laaggeletterden en hun omgeving kunnen aanspreken. Om het taboe te doorbreken is het belangrijk dat er op een positieve manier continue aandacht is voor verder leren en wat dat oplevert. Zowel bij laaggeletterden, hun omgeving als bij professionals en een breed publiek. Naast de jaarlijkse campagnes gaan we daarom laaggeletterdheid met een continue campagne onder de aandacht brengen en onderzoeken hoe we online meer toegankelijk kunnen zijn voor een breed publiek. Tot slot brengen we laaggeletterdheid ook in 2019 onder de aandacht van publiek en politiek door onderzoek te doen en te publiceren.

Interne organisatie

Ook intern zal 2019 voor Stichting Lezen & Schrijven een transitiejaar zijn. Op basis van het meerjarenplan 2020-2024 zal bekeken worden of en hoe de interne organisatie moet worden aangepast zodat deze beter aansluit op de vernieuwde werkwijze. Dit zal naar verwachting betrekking hebben op functies en competenties van medewerkers en de structuur van de organisatie. Ook onderzoeken we hoe de financiële- en projectstructuur moet worden aangepast om te kunnen werken voor meerdere opdrachtgevers met verschillende verantwoordingsvereisten.

Medio 2019 gaat Stichting Lezen & Schrijven verhuizen naar een ander landelijk kantoor, vanwege het aflopen van het huidige huurcontract. We krijgen een eigen ruimte in het

pand van de SER in Den Haag, waar we onze werkzaamheden kunnen voortzetten.

Woordenlijst

Basismeter	Eenvoudig inzetbaar instrument dat in maximaal 15 minuten een indicatie geeft of iemand (taal)scholing nodig heeft. Er bestaan verschillende Basismeters, bijvoorbeeld de Taalmeters, de Rekenmeter, de Digimeter en de Meedoenmeter.
Basisvaardigheden	Binnen de volwasseneneducatie wordt onder de basisvaardigheden verstaan: taal-, reken- en digitale vaardigheden voor laagopgeleide volwassenen. Onder taal verstaan we Nederlands als moedertaal en Nederlands als tweede taal. Een volwassene kan met voldoende beheersing van de basisvaardigheden zich zelfstandig redden in de maatschappij. Deze persoon is zelfredzaam.
(Digi)Taalhuis	Een (digi)Taalhuis is een plek waar taalcoaches terecht kunnen voor advies over geschikt (taalcoach)materiaal of bijvoorbeeld voor tips over het geven van feedback. In een Taalhuis zijn (soms) computers aanwezig om op te oefenen. Ook worden inloopbijeenkomsten georganiseerd, zoals een taalcafé. Een (digi)Taalhuis bevindt zich vaak in een bibliotheek. Laaggeletterden en anderstaligen kunnen met hun vragen over taal en lesmogelijkheden terecht bij een Taalhuis.
Empowerment	Empowerment gaat over het ontdekken van wat je wil, wat je al kan en wat je nog nodig hebt om je verder te ontwikkelen. Daardoor sta je sterker in het leven.
Laaggeletterd	Mensen die laaggeletterd zijn, kunnen wel een beetje lezen en schrijven (in hun moedertaal) en rekenen, maar beheersen deze vaardigheden onvoldoende om zelfredzaam te kunnen zijn in de maatschappij. Volwassenen die onder niveau 2F zitten volgens het Referentiekader Taal en Rekenen qua functionele geletterdheid en gecijferdheid, behoren tot de groep laaggeletterden.
Laagtaalvaardig	Je bent laagtaalvaardig als je de taal niet of nauwelijks beheerst. Je spreekt alleen van lage taalvaardigheid met betrekking tot anderstaligen. Laagtaalvaardigheid en laaggeletterdheid kunnen met elkaar verweven zijn, maar zijn twee verschillende dingen. Zo is bijvoorbeeld een hoogleraar uit Groot-Brittannië hoog taalvaardig in het Engels, maar laagtaalvaardig in het Nederlands. Een migrant uit Eritrea die geen onderwijs gevolgd heeft, nauwelijks kan lezen en schrijven in de eigen taal en nu begint met Nederlands leren, is zowel laaggeletterd in de eigen taal en het Nederlands als laagtaalvaardig in het Nederlands.
NT1	Nederlands als eerste taal. We duiden met deze term volwassenen aan die het Nederlands als moedertaal hebben. NT1 verwijst ook naar het lees- en schrijfonderwijs aan autochtone laagopgeleide volwassenen.
NT2	Nederlands als tweede taal. De term NT2 verwijst naar het taalonderwijs aan mensen met een andere moedertaal dan het Nederlands.
Rekenmeter	De Rekenmeter geeft gemeenten, bedrijven, schuldhulpverleningsorganisaties, formulierenbrigades en andere organisaties snel een indicatie of hun cliënten, werknemers of klanten moeite hebben met rekenen. Het is een online test met een aantal korte vragen, die deelnemers kunnen maken op een computer.

Taalaanbieder	Organisatie die via de formele of non-formele educatie taalscholing aanbiedt.
Taalambassadeur	Taalambassadeurs zijn (oud-)deelnemers die vanuit hun eigen ervaringen weten hoe ingewikkeld als je basisvaardigheden onvoldoende beheerst. Zij vertellen hun verhaal aan uiteenlopende doelgroepen, van politici tot potentiële taalcuristen. Zij sporen anderen aan om iets te doen aan laaggeletterdheid, door bijvoorbeeld het aanscherpen van beleid, het vereenvoudigen van communicatie of door zelf op cursus te gaan
TaalHeld	Iemand die bijzonder actief is op het gebied van het verminderen van laaggeletterdheid in Nederland. Er zijn drie categorieën: Taalcurist, Taalbegeleider en Bruggebouwer.
Taalmeter	De Taalmeter geeft gemeenten, bedrijven, schuldhulpverleningsorganisaties, formulierenbrigades en andere organisaties snel een indicatie van de lees- en schrijfvaardigheid van hun cliënten, werknemers of klanten. Het is een online test met een aantal korte vragen, die deelnemers maken op een computer.
Taalnetwerk	Samenwerking tussen gemeente(n) en lokale partners om de aanpak laaggeletterdheid goed neer te zetten. Hieronder valt het lokale taalaanbod (met onder meer roc's, private taalaanbieders, maatschappelijke (vrijwilligers)organisaties en bibliotheken), dat is gekoppeld aan organisaties buiten het reguliere taaldomein (bijvoorbeeld ziekenhuizen, UWV, leerwerkloketten, schuldhulpverlening en de kinderopvang
Taalpunt	Een Taalpunt is een plek waar taalcoaches terecht kunnen met vragen over de begeleiding van een taalleerder, advies over een passende (digi)taal cursus, overzicht van het taalaanbod in de buurt en waar geïnteresseerden zich kunnen aanmelden als taalcoach. Een Taalpunt heeft als belangrijkste taken het geven van advies en doorverwijzen. Een Taalpunt bevindt zich vaak in een bibliotheek, maar er zijn ook Taalpunten in ziekenhuizen of een UWV-locatie.
Taalverkenner	Papieren screeningsinstrument om in korte tijd te ontdekken of iemand moeite heeft met lezen en schrijven.
Taal voor het Leven	Het samenwerkingsprogramma waarmee Stichting Lezen & Schrijven gemeenten en organisaties helpt met het bereiken van mensen die laaggeletterd zijn en het organiseren van scholing voor mensen die beter willen leren lezen, schrijven, spreken, rekenen of omgaan met de computer. Taal voor het Leven werkt daarin regionaal samen met bijvoorbeeld gemeenten, het UWV, sociale wijkteams, taalaanbieders, taalcoachorganisaties en bibliotheken.
Tel mee met Taal	Het landelijke actieprogramma van de ministeries van OCW, SZW en VWS (en sinds kort BZK) gericht op het voorkomen en bestrijden van laaggeletterdheid en het bevorderen van lezen, in aanvulling op het reguliere onderwijs. Het programma is bedoeld voor gemeenten en organisaties die binnen de eigen regio een effectief taalbeleid willen opzetten of dit willen versterken. Het actieprogramma loopt van 2016-2018.

Jaarrekening

1. Balans (na verwerking resultaat)

Activa (in €)	31.12.2018	31.12.2017
Vaste activa		
Immateriële vaste activa		
Software	117.206	103.204
Materiële vaste activa		
Verbouwingen	-	8.758
Computers	130.961	97.391
Inventaris	11.845	14.094
	142.806	120.243
Financiële vaste activa	35.216	35.912
Viottende activa		
Debiteuren	118.685	38.376
Overige vorderingen	3.631	2.500
Overlopende activa	10.171.318	1.591.870
	10.293.635	1.632.746
Liquide middelen		
Banken	7.467.441	6.804.534
Kas	466	1.780
	7.467.907	6.806.314
Totaal Activa	18.056.770	8.698.419

Passiva (in €)	31.12.2018	31.12.2017
Eigen vermogen		
Continuïteitsreserve	600.000	600.000
Overige reserve	79.920	157.211
Bestemmingsreserve	202.131	202.131
	882.051	959.342
Bestemmingsfonds	7.000	7.000
Kortlopende schulden		
Crediteuren	653.450	536.268
Belastingen en premies sociale verzekeringen	380.899	30.221
Overlopende passiva	1.109.216	997.178
Overige schulden	15.024.153	6.168.410
	17.167.719	7.732.077
Totaal Passiva	18.056.770	8.698.419

2. Staat van baten en lasten

Baten en lasten (in €) €	Realisatie in % Begroting	Realisatie 2018	Begroting 2018	Realisatie 2017
Baten				
Van subsidies van overheden	77,0%	1 1.806.747	15.337.270	10.924.593
Van organisaties zonder winststreven	94,6%	1 214.899	1.283.787	946.242
Van loterijorganisaties	105,5%	229.005	217.000	230.620
Van bedrijven	74,5%	67.092	90.075	143.143
Van particulieren	13,7%	9.192	67.075	6.951
Som van de geworven baten	78,4%	13.326.934	16.995.207	12.251.549
Lasten				
<i>Besteed aan de doelstellingen</i>				
Taal voor het Leven (Actielijn 1 Tel mee met Taal 2016-2018)	76,9%	11.037.730	14.361.570	9.738.200
Educatie voor Vrouwen met Ambitie (Actielijn 4 Tel mee met Taal 2016-2018)	96,1%	606.838	631.500	1.007.739
Public Libraries 2020	94,2%	680.698	722.570	588.690
Overige projecten	80,7%	824.455	1.021.637	597.132
	78,6%	13.149.721	16.737.277	11.931.761
<i>Wervingskosten</i>				
	98,1%	90.260	92.000	65.621
<i>Kosten beheer en administratie</i>				
Personeelslasten	101,3%	8.138.529	8.038.050	7.636.160
Afschrijvingen	105,9%	79.439	75.000	90.372
Huisvestingslasten	93,6%	222.865	238.000	224.045
Kantoorlasten	91,7%	187.888	205.000	212.923
Autolasten		-	-	968
Algemene lasten	93,4%	119.118	127.500	124.602
	100,7%	8.747.839	8.683.550	8.289.070
Doorbelasting naar doelstellingen en wervingskosten	100,8%	-8.584.303	-8.515.379	-8.122.714
Kosten beheer en administratie	97,2%	163.535	168.171	166.356
Som van de lasten	78,9%	13.403.517	16.997.448	12.163.738
<i>Saldo voor financiële baten en lasten</i>				
		-76.583	-2.241	87.811
Saldo financiële baten en lasten		-706	2.500	3.477
Saldo van baten en lasten		-77.290	260	91.288
<i>Resultaatbestemming</i>				
Mutatie continuïteitsreserve		-	-	-
Mutatie overige reserves		-77.290	260	84.288
Mutatie bestemmingsreserve		-	-	-
Mutatie bestemmingsfonds		-	-	7.000
		-77.290	260	91.288

3. Kasstroomoverzicht

Kasstroomoverzicht (in €)	31.12.2018	31.12.2017
Nettokasstroom uit operationele activiteiten		
Resultaat	-77.290	91.288
Aanpassingen voor:		
Afschrijvingen	79.439	86.839
Veranderingen in het werkkapitaal:		
Mutatie vorderingen	-8.660.889	698.975
Mutatie crediteuren	117.182	93.971
Mutatie belastingen en premies sociale verzekeringen	350.678	-262.924
Mutatie overlopende passiva	112.038	217.954
Mutatie overige schulden	8.855.744	-606.222
Kasstroom uit bedrijfsoperaties	776.902	319.881
Nettokasstroom uit operationele activiteiten	776.902	319.881
Kasstroom uit investeringsactiviteiten		
Mutatie financiële vaste activa	696	-64
Investerings in immateriële vaste activa	-43.921	-50.346
Investerings in materiële vaste activa	-72.084	-46.697
Desinvesterings in materiële vaste activa	-	9.680
Kasstroom uit investeringsactiviteiten	-115.309	-87.427
Kasstroom uit financieringsactiviteiten		
Mutatie continuïteitsreserve	-	-
Mutatie overige reserve	-	-
Mutatie bestemmingsreserve	-	-
Mutatie bestemmingsfonds	-	-
	-	-
	661.593	232.454
Samenstelling geldmiddelen		
Geldmiddelen per 1 januari	6.806.314	6.573.861
Mutatie liquide middelen	661.593	232.454
Geldmiddelen per 31 december	7.467.907	6.806.314

Het kasstroomoverzicht is opgesteld volgens de indirecte methode.

4. Toelichting op de balans

ALGEMEEN

Bij het opstellen van de jaarrekening is aangesloten bij de Richtlijn 650 voor fondsenwervende organisaties. De toegepaste waarderingsgrondslagen gaan uit van de historische kosten en de continuïteit van de stichting. De activa en passiva zijn, voor zover niet anders vermeld, opgenomen tegen nominale waarde. De stichting heeft de status van algemeen nut beogende instelling (ANBI).

Financiële instrumenten

Onder financiële instrumenten worden zowel primaire financiële instrumenten, zoals vorderingen en schulden, als derivaten verstaan.

Voor de grondslagen van primaire financiële instrumenten wordt verwezen naar de behandeling per balanspost.

De stichting is niet in het bezit van financiële derivaten.

GRONDSLAGEN VOOR DE WAARDERING VAN ACTIVA EN PASSIVA

Immateriële vaste activa

De immateriële vaste activa worden gewaardeerd op het bedrag van de bestede kosten verminderd met cumulatieve afschrijvingen en bijzondere waardeverminderingen.

De jaarlijkse afschrijvingen bedragen een vast percentage van de bestede kosten, zoals gespecificeerd in de toelichting op de balans..

Materiële vaste activa

De materiële vaste activa worden gewaardeerd op verkrijgingsprijs, verminderd met cumulatieve afschrijvingen en indien van toepassing met bijzondere waardeverminderingen.

De afschrijvingen worden gebaseerd op de economische levensduur van 5 jaar en worden berekend op basis van een vast percentage van de verkrijgingsprijs, rekening houdend met een eventuele restwaarde.

Er wordt afgeschreven vanaf het moment van ingebruikneming

Vorderingen en overlopende activa

Vorderingen worden gewaardeerd tegen nominale waarde, en eventueel onder aftrek van voorzieningen wegens oninbaarheid.

Liquide middelen

Liquide middelen bestaan uit kas, banktegoeden en deposito's met een looptijd korter dan 12 maanden. Liquide middelen worden gewaardeerd tegen de nominale waarde.

Schulden

Schulden worden gewaardeerd tegen de nominale waarde tenzij anders is bepaald.

GRONDSLAGEN VOOR RESULTAATBEPALING

Algemeen

Het resultaat wordt bepaald als het verschil tussen baten en lasten over het verslagjaar, met inachtneming van de hiervoor reeds vermelde waarderingsgrondslagen.

De baten en lasten worden toegerekend aan de periode waarop deze betrekking hebben, uitgaande van historische kosten. Verliezen worden verantwoord als deze voorzienbaar zijn. Baten worden verantwoord als deze gerealiseerd zijn.

Baten

Subsidies en geormerkte bijdragen worden verantwoord naar mate van de realisatie van de activiteiten waarvoor deze zijn verleend. Ongeormerkte bijdragen worden verantwoord in het jaar van ontvangst.

Bestedingen aan de doelstellingen

Hieronder zijn begrepen de direct aan de activiteiten te relateren lasten. De lasten van de projecten worden toegerekend aan de periode waar deze betrekking op hebben.

Afschrijvingen

De afschrijvingen op de (im)materiële vaste activa zijn berekend door middel van vaste percentages van de aanschaffingswaarde, op basis van de verwachte economische levensduur. Boekwinsten en boekverliezen bij verkoop van (im)materiële vaste activa zijn begrepen onder de afschrijvingen, boekwinsten echter alleen voor zover deze niet in mindering zijn gebracht op vervangende investeringen.

Activa

VASTE ACTIVA

IMMATERIËLE VASTE ACTIVA

(in €)	Software
Aanschafwaarde	129.186
Cumulatieve afschrijvingen en waardeverminderingen	-25.982
Boekwaarde per 1 januari 2018	103.204
Veranderingen in de boekwaarde:	
Investeringen	43.921
Desinvesteringen	-
Afschrijvingen	-29.920
Afschrijvingen desinvesteringen	-
Aanschafwaarde	173.107
Cumulatieve afschrijvingen en waardeverminderingen	-55.902
Boekwaarde per 31 december 2018	117.206

In 2018 is het ERP-systeem doorontwikkeld en zijn er investeringen gedaan ten behoeve van een ICT-migratie.

MATERIËLE VASTE ACTIVA

(in €)	Verbouwingen	Computers	Inventaris	Totaal
Aanschafwaarde	90.642	267.625	74.990	433.257
Cumulatieve afschrijvingen en waardeverminderingen	-81.884	-170.234	-60.896	-313.014
Boekwaarde per 1 januari 2018	8.758	97.391	14.094	120.243
Veranderingen in de boekwaarde:				
Investeringen	-	67.332	4.751	72.084
Desinvesteringen	-	-	-	-
Afschrijvingen	-8.758	-33.763	-7.000	-49.521
Afschrijvingen desinvesteringen	-	-	-	-
Aanschafwaarde	90.642	334.957	79.741	505.341
Cumulatieve afschrijvingen en waardeverminderingen	-90.642	-203.997	-67.896	-362.535
Boekwaarde per 31 december 2018	-	130.961	11.845	142.806

MATERIËLE ACTIVA (vervolg)

De totale investering in de verbouwing van Parkstraat 105 is per ultimo 2018 volledig afgeschreven.

Er heeft vanwege de ICT-migratie een versnelde vervanging van de hardware plaatsgevonden. De investering in 2018 bedraagt € 67.332.

De inventaris-investering in 2018 betreft de investering in een nieuw koffieapparaat (vervanging).

Afschrijvingspercentages bedragen:

Software	20%
Verbouwingen	20%
Computers	20%
Inventaris	20%

De vaste activa worden aangehouden ten behoeve van de bedrijfsvoering van de organisatie.

FINANCIËLE VASTE ACTIVA

(in €)	31-12-2018	31-12-2017
RABO 897 Bankgarantie	35.216	35.912

Een bedrag van € 35.216 staat niet ter vrije beschikking in verband met de afgegeven bankgarantie ten behoeve van de huur van het pand te Den Haag.

Vlottende activa**VORDERINGEN**

(in €)	31-12-2018	31-12-2017
Debiteuren		
Debiteuren	118.685	38.376
Dit betreft nog te ontvangen vergoedingen voor gemaakte kosten. Een voorziening voor incurantheid wordt niet nodig geacht.		
Overige vorderingen		
Waarborgsom	-	2.500
Overige vorderingen	3.631	-
Overlopende activa		
Vooruitbetaalde projectkosten	-	5.260
Vooruitbetaalde overige bedragen	69.733	83.971
Nog te ontvangen bedragen van:		
OCW	9.116.867	-
De ministeries van OCW, SZW en VWS hebben in 2018 € 9.816.867 toegekend In 2018 is reeds een voorschot ontvangen van € 700.000.		
OCW	173.308	693.250
Het ministerie van OCW heeft in 2014 € 3.066.250 toegekend voor het project Educatie voor Vrouwen met Ambitie. In november 2015 is een aanvullende subsidie toegekend van € 400.000. Looptijd t/m eind 2018. Per ultimo 2018 is € 3.292.942 als voorschot ontvangen. Per ultimo 2018 is nog € 173.308 te ontvangen.		
OCW	488.412	-
Het ministerie van OCW heeft in 2018 € 666.016 toegekend voor het project Educatie voor Vrouwen met Ambitie in 2019. In november 2018 is reeds een eerste voorschot van € 177.604 ontvangen. Per ultimo 2018 is € 488.412 nog te ontvangen.		
ZIF	-	237.500
In 2018 afgewikkeld.		
VriendenLoterij	212.036	209.889
Van de VriendenLoterij is in 2018 € 16.969 werkelijk ontvangen: 3 kwartaalafdrachten en een extra trekking. De bijdrage over het 4e kwartaal, de opbrengst van de 14e trekking en de jaarlijkse bijdrage, in totaal € 212.036, zijn per ultimo 2018 nog te ontvangen.		
SZW	70.000	160.000
Het ministerie van SZW heeft in 2016 € 350.000 toegekend voor het project 'Voor 't zelfde geld uit de schulden' voor de periode september 2016 tot september 2018. Per ultimo 2018 is een voorschot van € 280.000 ontvangen. Het resterende bedrag van € 70.000 wordt na de eindafrekening in 2019 uitgekeerd.		
Fonds NutsOhra	37.500	150.000
In december 2015 is door Fonds NutsOhra € 375.000 toegekend voor het project Voel je Goed! . Het project duurt maximaal 3,5 jaar. Per ultimo 2017 is een voorschot van € 337.500 ontvangen. De resterende nog te ontvangen bijdrage van € 37.500 wordt in 2019 na afloop van het project ontvangen.		

Vervolg		31-12-2018	31-12-2017
St. Dioraphte	In 2018 afgewikkeld.	-	31.750
OCW	In 2018 afgewikkeld.	-	9.494
Rabobank	In 2018 te ontvangen rente 2017 Rabobank.	723	4.620
Goal	In 2018 afgewikkeld.	-	3.396
CINOP	CINOP/Erasmusplus heeft in 2017 een subsidie van € 13.700 toegekend voor 'Literacy in Europe: deepening knowledge by strengthening networks'. In 2017 is een voorschot ontvangen van € 10.960. Na goedkeuring van de eindverantwoording in 2019 is nog € 2.740 te ontvangen.	2.740	2.740
Subtotaal overlopende activa		10.171.318	1.591.870

LIQUIDE MIDDELEN

(in €)		31-12-2018	31-12-2017
Banken			
RABO 256	rekening-courant	144.490	167.829
RABO 868	spaarrekening	2.372.031	3.227.225
RABO 005	spaarrekening	2.495.520	3.404.705
RABO 319	spaarrekening	2.450.000	-
RABO 898	spaarrekening	4.696	4.775
RABO 897	spaarrekening	704	-
		7.467.441	6.804.534
De liquide middelen zijn direct opeisbaar.			
Kas		466	1.780

PASSIVA

EIGEN VERMOGEN

De continuïteitsreserve is opgebouwd uit het saldo van overschotten van ongeoormerkte baten en lasten van voorgaande jaren.

De continuïteitsreserve is bestemd voor het aanpassen van de organisatie om aan te sluiten op eventuele veranderingen in (overheids-)aanpak van laaggeletterdheid.

Het saldo van de overige reserve is gevormd uit het saldo van overschotten van ongeoormerkte baten en lasten over de afgelopen jaren en wordt en zal worden gebruikt voor nog nader vast te stellen activiteiten in het kader van de doelstellingen.

De bestemmingsreserve is gevormd uit vrij ontvangen gelden en door de bestuurder van Stichting Lezen & Schrijven bestemd voor specifieke doelstellingen.

Het bestemmingsfonds wordt gevormd uit bijdragen van derden bestemd voor een specifieke doelstelling en met een door derden opgelegde beperking ten aanzien van de besteding.

Toevoegingen of onttrekkingen vanuit de resultaatsbestemming met goedkeuring van de Raad van Toezicht.

CONTINUÏTEITSRESERVE

(in €)	31-12-2018	31-12-2017
Stand per begin boekjaar	600.000	600.000
Dotatie via resultaatsbestemming	-	-
Onttrekking via resultaatbestemming	-	-
Stand per ultimo boekjaar	600.000	600.000

OVERIGE RESERVE

(in €)	31-12-2018	31-12-2017
Stand per begin boekjaar	157.210	72.923
Resultaat boekjaar	-77.290	84.288
Stand per ultimo boekjaar	79.920	157.211

BESTEMMINGSRERVE

(in €)	31-12-2018	31-12-2017
Stand per begin boekjaar	202.131	202.131
Dotatie via resultaatsbestemming	229.005	230.620
Onttrekking via resultaatbestemming	-229.005	-230.620
Stand per ultimo boekjaar	202.131	202.131

Bestemmingsreserve betreft de jaarlijkse bijdrage van de VriendenLoterij. De bijdrage ontvangen in boekjaar 2018 is toegevoegd aan deze reserve. Ter dekking van een deel van de doelstellings- en organisatielasten is in 2018 € 229.005 onttrokken aan de bestemmingsreserve.

BESTEMMINGSFONDS

(in €)	31-12-2018	31-12-2017
Stand per begin boekjaar	7.000	-
Dotatie via resultaatsbestemming	7.000	7.000
Onttrekking via resultaatbestemming	-7.000	-
Stand per ultimo boekjaar	7.000	7.000

Het saldo van het bestemmingsfonds is bestemd voor de Taalheldenprijs 2018 uit te reiken tijdens de Taalheldenverkiezing 2019 en is mogelijk gemaakt door de bijdrage van Achmea.

KORTLOPENDE SCHULDEN

(in €)	31-12-2018	31-12-2017
Crediteuren		
Crediteuren	653.450	536.268
Belastingen en premies sociale verzekeringen		
Loonheffing (waarvan aangifte december 2018 € 372.042)	372.147	569
Pensioenpremie Nederland en België	1.957	10.895
Omzetbelasting	6.795	18.757
	380.899	30.221
Overlopende passiva		
Nog te betalen projectlasten	690.379	483.495
Vakantiegeld en vakantiedagen	374.855	388.784
Betalingen onderweg	-	52.101
Nog te betalen kosten gedetacheerden (projecten)	-	49.769
Nog te betalen beheer- en organisatielasten	43.944	22.995
Overige nog te betalen lasten	37	34
	1.109.216	997.178

Overige schulden

(in €)		31.12.2018	31.12.2017
Vooruitontvangen en nog te besteden middelen:			
Taal voor het Leven (2016-2018)	De ministeries van OCW, SZW en VWS hebben in het kader van het actieprogramma Tel mee met Taal € 32.625.000 ter beschikking gesteld voor de periode 2016-2018: 3 jaarschijven van € 10.875.000. In 2016 waren de subsidiabele projectuitgaven € 8.122.783. In 2017 waren de subsidiabele projectuitgaven € 9.738.200. In 2018 waren de subsidiabele projectuitgaven € 11.037.730. Per ultimo 2018 bedraagt de nog te besteden subsidie 2016-2018 € 3.726.287. De verdeling van dit bedrag is als volgt: reeds verrekend met de toegekende subsidieschijf 2019: € 1.058.130 reeds doorgeschoven naar de Begroting 2019: € 1.528.080 vooralsnog vastgelegd voor eventuele afbouwkosten: € 500.000 overige nog te besteden subsidie in 2019: € 640.077	3.726.287	3.889.017
Taal voor het Leven 2019	In 2019 is door de ministeries van OCW, SZW en VWS een vierde jaarschijf voor het actieprogramma Tel mee met Taal ter beschikking besteld. Dit bedrag is € 9.816.867. Het aangevraagde bedrag voor 2019 bedroeg € 10.875.000. Hiervoor is € 9.816.867 ter beschikking gesteld door OCW en er is afgesproken dat € 1.058.130 vanuit de subsidie 2016-2018 bekostigd zal gaan worden.	9.816.867	-
Public Libraries 2020	De Bill & Melinda Gates Foundation heeft in 2014 een bijdrage gegeven van \$ 2.164.235. In 2016 is een aanvullende bijdrage van \$ 1.349.416 ontvangen. Omgerekend in euro's is de totale ontvangen bijdrage € 3.005.710. De bijdrage is bestemd voor het project Public Libraries 2020. Per 31 december 2018 is nog beschikbaar € 313.813. Met ingang 1-1-2019 wordt een substantieel deel van dit beschikbare bedrag overgeheveld naar een separate NGO: Public Libraries 2030 in Brussel.	313.813	843.749
Educatie voor Vrouwen met Ambitie (2014-2018)	Het ministerie van OCW heeft in 2014 € 3.066.250 toegekend voor het project Educatie voor Vrouwen met Ambitie. In november 2015 is een uitbreiding van de subsidie toegekend van € 400.000. Het project loopt tot en met december 2018. Per ultimo 2018 zijn de subsidiabele projectuitgaven € 3.353.339. Voor 2018 bedraagt de nog te besteden subsidie € 112.911. NB: met ministerie is afgesproken dat er € 75.000 over moet blijven.	112.911	719.752
Educatie voor Vrouwen met Ambitie 2019	Het ministerie van OCW heeft in 2018 € 666.016 toegekend voor het project Educatie voor Vrouwen met Ambitie: een uitbreiding en verlenging van de subsidie voor de periode 2014-2018.	666.016	-
Voor 't zelfde geld uit de schulden (2016-2018)	In 2016 is door het Ministerie van SZW een subsidie van € 350.000 toegekend voor het project 'Voor 't zelfde geld uit de schulden'. Het project loopt van 1 september 2016 tot en met 31 augustus 2018. Tot en met 2018 bedragen de subsidiabele projectuitgaven € 168.677. Het project is per eind 2018 beëindigd en de subsidie wordt in 2019 afgerekend.	181.323	297.431
Voel je Goed!	In december 2015 heeft Fonds NutsOhra € 375.000 toegekend voor het project Voel je Goed!. Het project duurt maximaal 3,5 jaar. Per ultimo 2018 bedragen subsidiabele projectuitgaven € 313.552. Voor 2018 is nog € 61.447 beschikbaar.	61.447	221.446

Overige schulden

Vervolg		31.12.2018	31.12.2017
Taalkans voor de Veenkoloniën	Per 31-12-2018 is nog een bijdrage van de gemeente Emmen (VJG) te besteden.	2.160	94.400
Pilot Taal voor het Leven (2012-2015)	Nog te besteden OCW-projectsubsidie per aflooptdatum project. Overeenkomstig de definitief vastgestelde projecteindverantwoording.	2.245	40.965
Ouderen digitaal de deur uit	In 2018 is dit project afgewikkeld. Per 31-12-2018 geen bedragen meer te besteden.	-	31.250
Agendering en activering	Nog te besteden OCW-projectsubsidie per aflooptdatum project. Afloop in afwachting van de OCW-goedkeuring van de eindverantwoording.	19.284	19.284
Literacy in Europe	CINOP/Erasmusplus heeft in 2017 een subsidie van € 13.700 toegekend voor 'Literacy in Europe: deepening knowledge by strengthening networks'. In 2019 wordt dit project per 31-12-2018 afgerekend.	4.794	8.191
UNESCO 2018	In maart 2018 is door het ministerie van OCW € 48.225 toegekend voor UNESCO Speciaal Gezantschap 2018. Per 31-12-2018 bedraagt de niet besteedde subsidie € 5.551.	5.551	-
UNESCO 2017	Per 31-12-2018 is de subsidie afgerekend en is het saldo te besteden nihil.	-	2.407
Mooiste Contact Fonds (KPN)	In 2018 is € 225.450 ontvangen van het Mooiste Contact Fonds (KPN). Per 31-12-2018 is hiervan nog te besteden € 111.455.	111.455	-
Ouderen en digivaardigheden	Afgewikkeld in 2018.	-	518
Subtotaal vooruitontvangen en nog te besteden middelen		15.024.153	6.168.410

Niet in de balans opgenomen rechten en verplichtingen

Bankgarantie Rabobank

De Rabobank heeft ten behoeve van Stichting Lezen & Schrijven aan de verhuurder van het bedrijfspand een bankgarantie van € 35.912 afgegeven.

Huur

In 2017 is het huurcontract van de Parkstraat 105 te Den Haag gewijzigd en verlengd tot en met 30 juni 2019.

Leasing

In 2017 is een nieuw, 3-jarig, leasecontract afgesloten voor de printers. Het nettoreleasebedrag bedraagt € 1.506,45 per kwartaal.

5. Toelichting op de staat van baten en lasten

Baten

SUBSIDIES VAN OVERHEDEN

(in €)	Realisatie 2018	Begroting 2018	Realisatie 2017
Taal voor het Leven (Actielijn 1 Tel mee met Taal 2016-2018). Landelijk samenwerkingsprogramma voor Taal voor het Leven helpt gemeenten en organisaties met het organiseren van Taalscholing.	11.037.730	14.361.570	9.738.200
Educatie voor Vrouwen met Ambitie (Actielijn 4 Tel mee met Taal 2016-2018). Aanpak om basisvaardigheden van vrouwen te verbeteren en zelfredzaamheid en economische zelfstandigheid te bevorderen.	606.838	631.500	1.007.739
Agendering en activering (Actieplan Laaggeletterdheid 2012-2015). Activiteiten in het kader van de programmalijnen regio's, bedrijven, gezin en gezondheid.	-	-	62.915
Voor 't zelfde geld uit de schulden (2016-2018). Duurzame bijdrage aan bestrijding armoede- en schuldenproblematiek door aanpak van taal- en rekenproblemen.	116.108	301.480	48.008
UNESCO Speciaal Gezantschap voor Geletterdheid. Het verbinden van organisaties in binnen- en buitenland die werken aan taalbevordering bij kinderen en volwassenen.	42.674	-	45.063
Literacy in Europe.	3.397	-	-
GOAL (vh intern.projecten)	-	10.970	22.668
Daily Innovators	-	31.750	-
	11.806.747	15.337.270	10.924.593

Diverse overheden/overheidsorganen hebben, naar aanleiding van de ingediende activiteitenplanningen, subsidies/bijdrage toegezegd.

Deze bedragen worden geoormerkt als voorschotten.

De definitieve vaststelling vindt plaats na afsluiting van het boekjaar en/of na afsluiting van de projectperiode middels indiening van de activiteitenverantwoording en indien vereist voorzien van een financieel verslag.

De hierboven genoemde subsidies hebben een structureel karakter.

BATEN VAN ANDERE ORGANISATIES ZONDER WINSTSTREVEN

(in €)	Realisatie 2018	Begroting 2018	Realisatie 2017
Public Libraries 2020. Versterking van de rol van bibliotheken in Europa. Bijdrage van de Bill & Melinda Gates Foundation. Bijdrage van Google	549.898 130.800	722.570 -	588.690 -
Taalkans voor de Veenkoloniën. Versterking van taalinfrastructuur in Noord-Nederland. Bijdrage van Zorg Innovatie Forum	174.636	178.440	113.302

Vervolg

	Realisatie 2018	Begroting 2018	Realisatie 2017
Voel je Goed! Pilotprogramma gericht op het duurzaam verbeteren van gezondheidsvaardigheden van laaggeletterden met overgewicht. Bijdrage van Fonds NutsOhra.	164.319	106.000	69.200
Digitaal vaardig Bijdrage van Mooiste Contact Fonds	113.995	215.647	-
Taalkracht voor ouders (JINC) Bijdrage van De Nieuwe Poort	52.000	-	-
Ouderen digitaal de deur uit, bijdrage van Stichting Dioraphte.	25.250	6.950	25.250
Overige organisaties (o.a. Rotary, Glazen huis).	4.001	-	56.264
Eyeopener, Prins Bernhard Cultuur Fonds	-	43.480	-
Geef Taal een Stem, bijdrage van Stichting Gieskes-Strijbis Fonds.	-	-	68.536
Taalzoeker, bijdrage van Koninklijke Bibliotheek..	-	-	25.000
Uitleen en detachering medewerkers	-	10.700	-
	1.214.899	1.283.787	946.242

BATEN VAN LOTERIJORGANISATIES

(in €)	Realisatie 2018	Begroting 2018	Realisatie 2017
Loterijorganisaties (VriendenLoterij) Jaarlijkse (reguliere) bijdrage 200.000 Kwartaalafdrachten 27.500 Extra trekkingen 1.505	229.005	217.000	230.620

BATEN VAN BEDRIJVEN

(in €)	Realisatie 2018	Begroting 2018	Realisatie 2017
Achmea (waarvan € 7.000 voor TaalHeldenprijs)	30.000	30.000	37.000
Glenncore	15.000	-	30.000
JTI Leeslicht.	-	-	21.313
CINOP Brabant	-	-	9.482
Randstad	-	-	5.000
Computerwijk	-	-	3.509
Diverse bedrijven	22.092	60.075	36.839
	67.092	90.075	143.143

BATEN VAN PARTICULIEREN

(in €)	Realisatie 2018	Begroting 2018	Realisatie 2017
Particulieren	9.192	67.075	6.951

LASTEN

BESTEED AAN DE DOELSTELLINGEN

(in €)	Realisatie 2018	Begroting 2018	Realisatie 2017
Taal voor het Leven (Actielijn 1 Tel mee met Taal 2016-2018).	11.037.730	14.361.570	9.738.200
Educatie voor Vrouwen met Ambitie (Actielijn 4 Tel mee met Taal 2016-2018).	606.838	631.500	1.007.739
Public Libraries 2020	680.698	722.570	588.690
<i>Overige projecten:</i>			
Taalkans voor de Veenkoloniën	174.636	178.440	113.302
Voel je goed!	164.319	106.000	84.200
Strategietraject 2018-2019	39.125	-	-
Geef Taal een Stem	-	-	68.228
Taalkracht voor ouders (JINC/DNP)	52.000	-	-
Taalheldenprijs NJB 2018	7.500	-	-
Taalheldenverkiezing	48.303	-	-
Mooiste Contact Fonds (KPN)	113.995	215.647	-
Agendering en activering (Actieplan Laaggeletterdheid 2012-2015)	-	-	62.915
Voor 't zelfde geld uit de schulden (2016-2018)	120.608	327.700	58.248
Draagvlak digitale vaardigheden	-	20.000	-
Publiek Debat	15.419	40.000	47.220
UNESCO Speciaal gezantschap voor geletterdheid	42.674	-	45.063
Guidance and Orientation for adult learners	-	10.970	26.284
Ouderen (digitaal) de deur uit	25.250	6.950	25.250
Taalzoeker	-	-	25.000
Rotary Noord project 2018/2019	8.586	-	-
Eyeopener	-	43.480	18.859
Literacy in Europe	3.397	-	5.509
TmmT Ouderen en digivaardigheden	-	-	9.482
Internationaal	8.644	10.000	4.302
Daily Innovators	-	31.750	-
Computerwijk	-	-	3.270
Forum A-Z	-	20.000	-
Lasten als tegenprestatie voor uitleen medewerkers	-	10.700	-
Subtotaal overige projecten	824.455	1.021.637	597.132

WERVINGSKOSTEN

(in €)	Realisatie 2018	Begroting 2018	Realisatie 2017
De wervingskosten in 2018 bestaan uit: Kosten fondsenwerver 65.700 Materiele kosten fondsenwerving 24.560	90.260	92.000	65.621
Wervingskosten in % van de geworven baten.	0,7%	0,5%	0,5%

BEHEER EN ADMINISTRATIE

(in €)	Realisatie 2018	Begroting 2018	Realisatie 2017
Personeelslasten			
Lonen en salarissen	5.528.328	5.639.300	5.022.059
Sociale lasten	1.023.835	931.500	855.364
Pensioenlasten	397.931	339.000	366.631
Overige personeelslasten	1.188.434	1.128.250	1.392.106
	8.138.529	8.038.050	7.636.160
<i>Lonen en salarissen</i>			
Brutolonen	5.650.450	5.624.300	5.071.047
Kosten RvT	4.692	5.000	1.686
Kosten OR	1.336	10.000	6.329
Ontvangen ziekengelduitkeringen	-128.150	-	-57.003
	5.528.328	5.639.300	5.022.059
<i>Sociale lasten</i>			
Werkgeversaandeel sociale lasten	992.139	906.500	836.122
Personeelsverzekeringen	31.697	25.000	19.243
	1.023.835	931.500	855.364
<i>Pensioenlasten</i>			
	397.931	339.000	366.631
<i>Overige personeelslasten</i>			
Opleidingskosten	119.899	122.455	137.342
Inhuur derden en detachering personeel ondersteuning	127.733	113.000	78.924
Inhuur derden en detachering projectmedewerkers	706.054	556.000	892.182
Onkosten- en reiskostenvergoedingen	41.001	106.000	72.201
Kantinekosten	27.682	23.345	24.911
Overige personeelskosten	166.064	207.450	186.545
	1.188.434	1.128.250	1.392.106

(in fte)	Realisatie 2018	Begroting 2018	Realisatie 2017
Gemiddeld in dienst	97,3	95,9	95,6
Gemiddelde loonsom per werknemer bedraagt:	€ 75.074	€ 76.841	€ 69.718

Ondanks de hogere dan begrote sociale lasten en pensioenlasten zijn de gerealiseerde personeelskosten in 2018 € 100.479 lager dan begroot (1%). De percentages sociale lasten bleken uiteindelijk iets hoger te zijn en de kosten van de pensioenregeling (leeftijdafhankelijke- en aanvullende regelingen) waren ook hoger dan vooraf ingeschat. Daarentegen zijn overige personeelslasten (exclusief inhuur derden en detachering personeel ondersteuning en projectmedewerkers) lager dan begroot. Dit komt vooral door de lagere onkosten- en reiskostenvergoedingen en de lagere personeelskosten.

De kosten van inhuur derden en detachering projectmedewerkers betreft specifiek voor de lopende projecten gemaakte kosten. Deze kosten worden volledig doorbelast naar de projecten.

1: BEZOLDIGING VAN (VOORMALIGE) BESTUURDERS EN COMMISSARISSEN

De beloning van de directie ligt onder de maximale bezoldiging 2018 (€ 189.000) welke is opgenomen in de Wet normering bezoldiging topfunctionarissen publieke en semipublieke sector (WNT) zoals deze door het ministerie van OCW in haar subsidievoorwaarden gesteld.

G. van Velzen is per 7 januari 2018 de enige bestuurder die als topfunctionaris in het kader van de WNT is aangemerkt. M. Heimens Visser is per 7 januari 2018 gewezen bestuurder die als topfunctionaris in het kader van de WNT is aangemerkt. De leden van de Raad van Toezicht zijn formeel ook topfunctionaris maar zijn onbezoldigd. De leden van de Raad van Toezicht declareren geen onkosten.

BEZOLDIGING TOPFUNCTIONARISSEN

Naam	M. Heimens Visser	G. van Velzen
Functiegegevens	Directeur/bestuurder	Directeur/bestuurder
Aanvang en einde functievervulling in 2018	1/1-31/1	8/1-31/12
Omvang dienstverband (als deeltijdfactor in fte)	1,00	0,95
Dienstbetrekking	ja	ja

Bezoldiging

Beloning plus belastbare onkostenvergoedingen	€ 20.435	€ 114.570
Beloningen betaalbaar op termijn	€ 2.212	€ 9.603
Subtotaal	€ 22.647	€ 124.174
Individueel toepasselijk bezoldigingsmaximum	€ 16.052	€ 176.107
Overschrijding	€ 6.595	n.v.t.
Totale bezoldiging	€ 22.647	€ 124.174

Reden waarom de overschrijding al dan niet is toegestaan

De overschrijding bij M. Heimens Visser is het gevolg van de uitbetaling van vakantiedagen (€ 11.286). Het recht op deze vakantiedagen is opgebouwd in voorgaande boekjaren. De uitbetaling wordt daarom toegerekend aan deze voorgaande boekjaren. Deze toerekening aan voorgaande boekjaren heeft geen overschrijdingsconsequenties voor die betreffende boekjaren.

Toelichting op de vordering wegens onverschuldigde betaling

n.v.t.

Gegevens 2017 (M.Heimens-Visser)

Aanvang en einde functievervulling in 2017	1/1-31/12
Omvang dienstverband (als deeltijdfactor in fte)	1,0
Dienstbetrekking	ja
Beloning plus belastbare onkostenvergoedingen	€ 124.974
Beloningen betaalbaar op termijn	€ 26.382
Subtotaal	€ 151.356
Individueel toepasselijk bezoldigingsmaximum	€ 181.000
Onverschuldigd betaald en nog niet terugontvangen bedrag	n.v.t.
Totale bezoldiging	€ 151.356

2: UITKERINGEN WEGENS BEEINDIGING DIENSTVERBAND AAN TOPFUNCTIONARIS MET DIENSTBETREKKING

Functiegegevens

Naam	M. Heimens Visser
Functie bij beëindiging dienstverband	Directeur/bestuurder
Aanvang en einde functievervulling in 2018	1/1-31/1
Omvang dienstverband	1,00
Jaar waarin dienstverband is geëindigd	2018

Ontslaguitkering

Overeengekomen uitkering wegens beëindiging dienstverband	€ 19.763
Individueel toepasselijk bezoldigingsmaximum	€ 75.000
Onverschuldigd betaald en nog niet terugontvangen bedrag	n.v.t.
Totaal uitkering wegens beëindiging dienstverband	€ 19.763
Waarvan betaald in 2018	€ 19.763
Reden waarom overschrijding al dan niet is toegestaan	n.v.t.
Toelichting op de vordering wegens onverschuldigde betaling	n.v.t.

3: NAAM TOPFUNCTIONARIS

Naam topfunctionaris	Functie
M. Hamer	lid raad van toezicht, voorzitter per 3-7-2018
M. van Bijsterveldt	lid raad van toezicht, voorzitter tot 3-7-2018
S. Sitalsing	lid raad van toezicht
J. Farwerck	lid raad van toezicht
S. Heidema	lid raad van toezicht
P. Cortenbach	lid raad van toezicht

Afschrijvingen

(in €)	Realisatie 2018	Begroting 2018	Realisatie 2017
Software	29.920	30.000	22.157

Geen bijzonderheden

(in €)	Realisatie 2018	Begroting 2018	Realisatie 2017
Verbouwingen	8.758	7.534	18.128
Computers	33.762	29.943	40.847
Inventaris	6.999	7.523	9.240
Vervoermiddelen (mobiel informatiepunt)		-	
	49.519	45.000	68.215

De afschrijvingen van de materiele vaste activa zijn in 2018 € 4.519 dan begroot. De oorzaak is de vervanging van hardware ten gevolge van de ICT-migratie. Deze vervanging was niet volledig begroot.

Huisvestingslasten

(in €)	Realisatie 2018	Begroting 2018	Realisatie 2017
Huur onroerende zaken - Den Haag	156.747	156.390	157.780
Huur onroerende zaken - Brussel	30.600	30.450	29.766
Schoonmaaklasten	30.171	30.075	29.823
Overige huisvestingslasten	5.347	21.085	6.676
	222.865	238.000	224.045

De huisvestingslasten betreffen de lokaties Parkstraat 105 Den Haag en lokatie Brussel.

De huisvestingslasten van Brussel worden volledig gedekt uit de bijdrage van de Bill and Melinda Gates Foundation (B&MGF).

De huisvestingslasten zijn in 2018 € 15.135 lager dan begroot: de overige huisvestingslasten zijn € 15.738 lager dan begroot.

Kantoorlasten

(in €)	Realisatie 2018	Begroting 2018	Realisatie 2017
Automatiseringslasten	126.113	120.050	135.042
Telefoon	47.465	62.500	60.449
Porti	5.026	1.700	3.800
Kantoorbenodigdheden	4.196	10.500	8.052
Drukwerk	2.228	4.000	3.946
Contributies en abonnementen	1.527	2.000	1.505
Overige kantoorlasten	1.332	4.250	129
	187.888	205.000	212.923

De kantoorlasten zijn in 2018 € 17.112 lager dan begroot. De kantoorlasten zijn lager door goedkopere (centrale) inkoop.

De telefoonkosten zijn lager vanwege vernieuwde telefoniecontracten.

Autolasten

(in €)	Realisatie 2018	Begroting 2018	Realisatie 2017
Overige autolasten	-	-	968

Algemene lasten

(in €)	Realisatie 2018	Begroting 2018	Realisatie 2017
Administratiekosten	34.878	26.500	27.078
Accountantskosten	29.719	41.000	50.711
Advieskosten	41.332	42.500	33.993
Verzekeringen	12.978	13.500	11.667
Representatiekosten	55	500	196
Relatiekosten	155	1.000	957
Overige algemene kosten	-	2.500	-
	119.118	127.500	124.602

De algemene lasten zijn in 2018 € 8.382 lager dan begroot. De hogere dan begrote administratiekosten zijn in 2018 ruimschoots opgevangen door de lagere accountantskosten in 2018. De administratiekosten zijn hoger door een hoger dan begroot aantal licenties.

DOORBELASTING NAAR DOELSTELLINGEN EN WERVINGSKOSTEN

(in €)	Realisatie 2018	Begroting 2018	Realisatie 2017
Doorbelasting naar doelstellingen -8.518.603			
Doorbelasting naar wervingskosten -65.700			
Doorbelasting naar doelstellingen en wervingskosten	-8.584.303	-8.515.379	-8.122.714

BEHEER EN ADMINISTRATIE

(in €)	Realisatie 2018	Begroting 2018	Realisatie 2017
Beheer en administratie	163.535	168.171	166.356

Beheer en administratie zijn organisatielasten welke niet toegerekend worden aan de doelstellingen. Stichting Lezen & Schrijven streeft er naar ieder jaar ongeveer 2% van de organisatielasten uit eigen middelen te betalen. In 2018 hebben we overeenkomstig de begroting 2% van de organisatielasten niet doorbelast naar de doelstellingen. Deze kosten beheer en administratie zijn uit eigen ongeoormerkte middelen van Stichting Lezen & Schrijven bekostigd.

SALDO FINANCIËLE BATEN EN LASTEN

(in €)	Realisatie 2017	Begroting 2017	Realisatie 2016
Rentebaten	748	4.000	4.717
Financiële kosten	-1.454	-1.500	-1.240
	-706	2.500	3.477

6. Bijlage 3 Model toelichting bestedingen

Specificatie en verdeling lasten naar bestemming

Bestemming	Besteed aan doelstellingen				Wervingskosten	Kosten beheer en administratie	Totaal werkelijk	Begroot	Totaal werkelijk
	Taal voor het Leven (Actielijn 1 Tel mee met Taal 2016-2018).	Educatie voor Vrouwen met Ambitie (Actielijn 4 Tel mee met Taal 2016-2018).	Public Libraries 2020	Overige projecten			2018	2018	2017
Lasten									
Aankopen en verwervingen	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Uitbesteed werk	3.527.006	362.312	286.501	455.300	24.560	-	4.655.679	8.313.898	3.874.669
Publiciteit en communicatie	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Personeelslasten	7.028.452	238.839	340.997	352.091	60.013	118.137	8.138.529	8.038.050	7.636.159
Huisvestingslasten	160.409	1.892	37.897	5.676	1.892	15.100	222.865	238.000	224.045
Kantoor-, auto- en algemene lasten	255.586	3.014	12.288	9.043	3.014	24.059	307.006	332.500	338.493
Afschrijvingen	66.277	782	3.015	2.345	782	6.239	79.439	75.000	90.371
Totaal	11.037.730	606.838	680.698	824.455	90.260	163.535	13.403.517	16.997.448	12.163.738

Uitgangspunten doorbelasting van organisatielasten (personeels-, huisvestings-, kantoor-,auto-, algemene lasten en afschrijvingen) naar besteed aan doelstellingen.

Stichting Lezen & Schrijven belast de werkelijke organisatielasten door naar de doelstellingen minus de kosten fondsenwerving en de kosten beheer en administratie.

Doorbelasting organisatielasten o.b.v. de werkelijk inzet formatie per maand per project achteraf.

Kosten zijn altijd passend binnen de vooraf opgestelde projectbegroting en beschikking.

Eveneens als in voorgaande jaren hebben we de organisatie- en projectlasten bijna volledig kunnen en mogen doorbelasten naar de doelstellingen.

dubois + co
REGISTERACCOUNTANTS

CONTROLEVERKLARING VAN DE ONAFHANKELIJKE ACCOUNTANT

Aan: de leden van de raad van toezicht van Stichting Lezen en Schrijven te Den Haag.

A. Verklaring over de in het jaarverslag opgenomen jaarrekening 2018

Ons oordeel

Wij hebben de jaarrekening 2018 van Stichting Lezen en Schrijven te Den Haag gecontroleerd.

Naar ons oordeel geeft de in dit jaarverslag opgenomen jaarrekening een getrouw beeld van de grootte en de samenstelling van het vermogen van Stichting Lezen en Schrijven per 31 december 2018 en van het resultaat over 2018 in overeenstemming met de in Nederland geldende RJ-Richtlijn 650 Fondsenwervende Organisaties en de bepalingen van en krachtens de Wet normering topinkomens (WNT).

De jaarrekening bestaat uit:

1. de balans per 31 december 2018;
2. de staat van baten en lasten over 2018; en
3. de toelichting met een overzicht van de gehanteerde grondslagen voor financiële verslaggeving en andere toelichtingen.

De basis voor ons oordeel

Wij hebben onze controle uitgevoerd volgens het Nederlands recht, waaronder ook de Nederlandse controlestandaarden vallen en de Regeling Controleprotocol WNT 2018. Onze verantwoordelijkheden op grond hiervan zijn beschreven in de sectie 'Onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening'.

Wij zijn onafhankelijk van Stichting Lezen en Schrijven zoals vereist in de Verordening inzake de onafhankelijkheid van accountants bij assurance-opdrachten (ViO) en andere voor de opdracht relevante onafhankelijkheidsregels in Nederland. Verder hebben wij voldaan aan de Verordening gedrags- en beroepsregels accountants (VGBA).

Wij vinden dat de door ons verkregen controle-informatie voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel.

Oranje Nassaulaan 1
1075 AH Amsterdam
Postbus 53028
1007 BA Amsterdam

Telefoon 020 571 23 45
E-mail info@dubois.nl
www.dubois.nl
KvK nummer 34374865

Dubois & Co. Registeraccountants is een maatschap van praktijkvennootschappen. Op alle opdrachten die aan ons kantoor worden verstrekt zijn onze algemene voorwaarden van toepassing. Deze voorwaarden, waarvan de tekst is opgenomen op de website www.dubois.nl, bevatten een aansprakelijkheidsbeperking.

Naleving anticumulatiebepaling WNT niet gecontroleerd

In overeenstemming met het Controleprotocol WNT 2018 hebben wij de anticumulatiebepaling, bedoeld in artikel 1.6a WNT en artikel 5, lid 1, sub j Uitvoeringsregeling WNT, niet gecontroleerd. Dit betekent dat wij niet hebben gecontroleerd of er wel of niet sprake is van een normoverschrijding door een leidinggevende topfunctionaris vanwege eventuele dienstbetrekkingen als leidinggevende topfunctionaris bij andere WNT-plichtige instellingen, alsmede of de in dit kader vereiste toelichting juist en volledig is.

B. Verklaring over de in het jaarverslag opgenomen andere informatie

Naast de jaarrekening en onze controleverklaring daarbij, omvat het jaarverslag andere informatie, die bestaat uit het bestuursverslag en de overige gegevens. Op grond van onderstaande werkzaamheden zijn wij van mening dat de andere informatie met de jaarrekening verenigbaar is en geen materiële afwijkingen bevat.

Wij hebben de andere informatie gelezen en hebben op basis van onze kennis en ons begrip, verkregen vanuit de controle of anderszins, overwogen of de andere informatie materiële afwijkingen bevat.

Met onze werkzaamheden hebben wij voldaan aan de vereisten in de Nederlandse Standaard 720. Deze werkzaamheden hebben niet dezelfde diepgang als onze controlewerkzaamheden bij de jaarrekening. Het bestuur is verantwoordelijk voor het opstellen van de andere informatie, waaronder het bestuursverslag, in overeenstemming met RJ-Richtlijn 650 Fondsenwervende Organisaties.

C. Beschrijving van verantwoordelijkheden met betrekking tot de jaarrekening

Verantwoordelijkheden van het bestuur en de raad van toezicht voor de jaarrekening

Het bestuur is verantwoordelijk voor het opmaken en getrouw weergeven van de jaarrekening in overeenstemming met de in Nederland geldende RJ-Richtlijn 650 Fondsenwervende Organisaties en de bepalingen van en krachtens de WNT. In dit kader is het bestuur verantwoordelijk voor een zodanige interne beheersing die het bestuur noodzakelijk acht om het opmaken van de jaarrekening mogelijk te maken zonder afwijkingen van materieel belang als gevolg van fouten of fraude.

Bij het opmaken van de jaarrekening moet het bestuur afwegen of de organisatie in staat is om haar werkzaamheden in continuïteit voort te zetten. Op grond van genoemd verslaggevingsstelsel moet het bestuur de jaarrekening opmaken op basis van de continuïteitsveronderstelling, tenzij het bestuur het voornemen heeft om de organisatie te liquideren of de activiteiten te beëindigen, of als beëindiging het enige realistische alternatief is.

Het bestuur moet gebeurtenissen en omstandigheden waardoor gerede twijfel zou kunnen bestaan of de organisatie haar activiteiten in continuïteit kan voortzetten, toelichten in de jaarrekening.

De raad van toezicht is verantwoordelijk voor het uitoefenen van toezicht op het proces van financiële verslaggeving van de organisatie.

2

Onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening

Onze verantwoordelijkheid is het zodanig plannen en uitvoeren van een controleopdracht dat wij daarmee voldoende en geschikte controle-informatie verkrijgen voor het door ons af te geven oordeel.

Onze controle is uitgevoerd met een hoge mate maar geen absolute mate van zekerheid, waardoor het mogelijk is dat wij tijdens onze controle niet alle materiële fouten en fraude ontdekken.

Afwijkingen kunnen ontstaan als gevolg van fraude of fouten en zijn materieel indien redelijkerwijs kan worden verwacht dat deze, afzonderlijk of gezamenlijk, van invloed kunnen zijn op de economische beslissingen die gebruikers op basis van deze jaarrekening nemen. De materialiteit beïnvloedt de aard, timing en omvang van onze controlewerkzaamheden en de evaluatie van het effect van onderkende afwijkingen op ons oordeel.

Wij hebben deze accountantscontrole professioneel kritisch uitgevoerd en hebben waar relevant professionele oordeelsvorming toegepast in overeenstemming met de Nederlandse controlestandaarden, Regeling Controleprotocol WNT 2018, ethische voorschriften en de onafhankelijkheidseisen.

Onze controle bestond onder andere uit:

- het identificeren en inschatten van de risico's dat de jaarrekening afwijkingen van materieel belang bevat als gevolg van fouten of fraude, het in reactie op deze risico's bepalen en uitvoeren van controlewerkzaamheden en het verkrijgen van controle-informatie die voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel. Bij fraude is het risico dat een afwijking van materieel belang niet ontdekt wordt groter dan bij fouten. Bij fraude kan sprake zijn van samenspanning, valsheid in geschrifte, het opzettelijk nalaten transacties vast te leggen, het opzettelijk verkeerd voorstellen van zaken of het doorbreken van de interne beheersing;
- het verkrijgen van inzicht in de interne beheersing die relevant is voor de controle met als doel controlewerkzaamheden te selecteren die passend zijn in de omstandigheden. Deze werkzaamheden hebben niet als doel een oordeel uit te spreken over de effectiviteit van de interne beheersing van de organisatie;
- het evalueren van de geschiktheid van de gebruikte grondslagen voor financiële verslaggeving en het evalueren van de redelijkheid van schattingen door het bestuur en de toelichtingen die daarover in de jaarrekening staan;
- het vaststellen dat de door het bestuur gehanteerde continuïteitsveronderstelling aanvaardbaar is, tevens het op basis van de verkregen controle-informatie vaststellen of er gebeurtenissen en omstandigheden zijn waardoor gerede twijfel zou kunnen bestaan of de organisatie haar activiteiten in continuïteit kan voortzetten. Als wij concluderen dat er een onzekerheid van materieel belang bestaat, zijn wij verplicht om in onze controleverklaring aandacht te vestigen op de relevante gerelateerde toelichtingen in de jaarrekening. Als de toelichtingen inadequaat zijn, moeten wij onze controleverklaring aanpassen. Onze conclusies zijn gebaseerd op de controle-informatie die verkregen is tot de datum van onze controleverklaring. Toekomstige gebeurtenissen of omstandigheden kunnen er echter toe leiden dat een organisatie haar continuïteit niet langer kan handhaven;

3

- het evalueren van de presentatie, structuur en inhoud van de jaarrekening en de daarin opgenomen toelichtingen;
- het evalueren of de jaarrekening een getrouw beeld geeft van de onderliggende transacties en gebeurtenissen.

Wij communiceren met de raad van toezicht onder andere over de geplande reikwijdte en timing van de controle en over de significante bevindingen die uit onze controle naar voren zijn gekomen, waaronder eventuele significante tekortkomingen in de interne beheersing.

Amsterdam, 21 juni 2019

Dubois & Co. Registeraccountants

Origineel getekend door:
A.P. Buteijn RA

**Onze samenleving wordt sterker
als iedereen kan meedoen.**